

Міністерство освіти і науки України
Педагогічний інститут Прикарпатського національного
університету імені Василя Стефаника
Кафедра соціальної педагогіки

Галина Лемко

**ПРОГРАМА ВИРОБНИЧОЇ ПРАКТИКИ ДЛЯ СТУДЕНТІВ
ІV КУРСУ СПЕЦІАЛЬНОСТІ “СОЦІАЛЬНА ПЕДАГОГІКА ”**

МЕТОДИЧНИЙ ПОСІБНИК

Івано-Франківськ
2009

УДК
ББК
Л-

Програма виробничої практики для студентів IV курсу спеціальності “Соціальна педагогіка”: Методичний посібник / Упорядник: Г. І. Лемко. – Івано-Франківськ, 2009. – 64 с.

Рецензенти:

Прокопів Л. М., кандидат пед. наук, доцент Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника

Ворощук О. Д., кандидат пед. наук, доцент Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника

Зміст видання розкриває технологію організаційно-методичних, змістовно-процесуальних аспектів організації практики майбутніх спеціалістів соціально-педагогічної діяльності в Педагогічному інституті Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника. У посібнику пропонується програма фахової підготовки студентів IV курсу, подано зразки окремих видів регламентуючої документації.

Посібник призначений для студентів-практикантів соціально-педагогічної спеціальності денної та заочної форм навчання, а також керівників і методистів практики.

Рекомендовано до друку Вченою радою Педагогічного інституту
Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника
(протокол №13 від 16 квітня 2009 р.)

I. КОНЦЕПЦІЯ СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ПРАКТИКИ СТУДЕНТІВ СПЕЦІАЛЬНОСТІ “СОЦІАЛЬНА ПЕДАГОГІКА”

Перетворення, що відбуваються в усіх сферах суспільного буття, зумовили необхідність нових підходів і шляхів до вирішення особистісних проблем людини. У цьому контексті широкого розповсюдження набуває професія соціального педагога.

Згідно із законами України “Про освіту”, “Про вищу освіту”, положеннями про державний вищий навчальний заклад, про організацію навчального процесу у вищих навчальних закладах, положеннями про організацію виробничої і педагогічної практики, освітньо-професійної програми підготовки фахівців за напрямом підготовки “Соціальна педагогіка” висуваються вимоги до наукових і практичних знань студентів, їхніх професійних умінь і навичок (Додаток А).

Соціально-педагогічна діяльність, що спрямована на співчуття, конкретну допомогу, духовну підтримку дитини духовно, знаходження виходу з кризової ситуації, вимагає ґрунтовної підготовки майбутнього фахівця. Вона як шлях оптимізації процесу соціалізації виконує чотири основні соціальні функції: підвищення рівня адаптації дитини (групи) до соціуму, профілактику явищ дезадаптації, корекцію взаємин і проявів девіацій, соціокультурну реабілітацію.

Проблемам практичної підготовки студентів присвячені праці таких педагогів: Ю. Галагузової, Л. Макарової, В. Поліщук, Л. Романкової та інші. Л. Макарова і Л. Романкова

Соціально-педагогічна практика як форма професійної підготовки студентів спеціальності “Соціальна педагогіка” є складовою державного освітнього стандарту. Її проходження обов’язкове для всіх студентів, що вчаться на цій спеціальності. Саме на практиці студенти вчаться творчо застосовувати науково-теоретичні знання, здобуті в навчально-виховній діяльності, у них виробляються вміння й навички професійної роботи. Вона органічна складова системи їх фахової підготовки.

СТРУКТУРА І ТРИВАЛІСТЬ ПРАКТИКИ

Соціально-педагогічна практика студентів – той місток між теоретичним навчанням соціальних педагогів та їхньою самостійною практичною роботою в різноманітних установах соціальної сфери, який сприяє формуванню фаховості.

Її розглядають як процес ознайомлення та оволодіння різними методами, формами, видами професійної діяльності. У процесі практики студенти можуть випробувати себе в різних фахових ролях.

Передбачено об’єднання аудиторного та практичного навчання в цілісний інтегративний навчальний план. Конкретні види практики закріплюють ті знання, які студент отримує впродовж аудиторних занять.

Залежно від проблематики теоретичних курсів, часу навчання студентів в університеті, специфіки базових закладів та установ рівень включення студентів у “виробничий” процес диференціюється навчальним планом і має свою специфіку за формою і змістом.

Система практичної підготовки майбутніх фахівців соціальної педагогіки включає наступні види:

С	КУР	ВИД ПРАКТИКИ	Б	ТРИВАЛІСТ
	I	Навчально-ознайомлювальна практика в загальноосвітніх школах I–III ступенів		1 тиждень
	II	Навчально-ознайомлювальна практика в закладах інтернатного типу		2 тижні
	III	Літня педагогічна практика в дитячих оздоровчих закладах і соціальній сфері		6 тижнів
	IV	Соціально-педагогічна практика в закладах освіти		5 тижнів
	V	Соціально-педагогічна практика в закладах інтернатного типу та соціальної реабілітації		6 тижнів
	V	Педагогічна практика у вищих навчальних закладах I–II рівнів акредитації		5 тижнів

Практика має неперервний характер. Проводиться щорічно впродовж п’яти років. Для студентів, які навчаються за спеціальністю “Соціальна педагогіка і практична психологія”, її проходження обов’язкове.

Зокрема, практика на I курсі проводиться в закладах освіти після ознайомлення з першою професійно-орієнтованою дисципліною “Вступ до спеціальності” та курсами “Загальна психологія”, “Вікова психологія”. Такий вид діяльності має сприяти ранній соціально-педагогічній орієнтації майбутніх фахівців.

Навчально-ознайомлювальна практика на II курсі проходить після вивчення дисциплін “Педагогічна психологія”, “Соціальна психологія”, “Теорія та історія соціального виховання”, “Основи соціалізації особистості”, “Педагогіка” та передбачає послідовність осягнення змісту діяльності соціальних педагогів у закладах інтернатного типу, сиротинцях, отримання перших професійних навичок слухання, спостереження, спілкування, аналізування та розуміння сутності основних принципів фаховості.

Практика на III курсі враховує знання дисциплін “Соціальна педагогіка”, “Технологія соціальної роботи в зарубіжних країнах”, “Методика виховної роботи”, “Основи сценарної роботи соціального педагога”, “Психотерапія”, “Психолого-педагогічні засади міжособистісного спілкування” та інших. Вона присвячена відпрацюванню методів і технологій виховної роботи з дітьми, підлітками та молоддю.

До виробничої практики на IV курсі студенти приступають після опанування такими курсами: “Основи правознавства з основами конституційного права”, “Етика соціально-педагогічної діяльності”, “Технологія роботи соціального гувернера”, “Соціальна робота в сфері дозвілля”, “Технологія соціально-педагогічної діяльності”, “Юридична психологія”, “Соціально-педагогічна профілактика правопорушень”, “Основи профорієнтаційної роботи”. Вона розширює й поглиблює знання стосовно технології діяльності з клієнтами, соціального законодавства та дає можливість випробувати себе як фахівця у закладах освіти.

На завершальному етапі навчання проводиться соціально-педагогічна практика в закладах інтернатного типу та соціальної реабілітації та педагогічна практика у ВНЗ I–II рівнів акредитації. До цього студенти приступають після опанування дисциплін “Педагогіка вищої школи”, “Методика викладання педагогіки”, “Методика викладання психології”, “Основи педмайстерності”, “Виховна робота у закладах інтернатного типу”, “Профілактика девіантної поведінки”, “Робота з людьми з особливими потребами”, “Соціально-психологічний тренінг” тощо.

Означені види практик сприяють виробленню фахово важливих навичок й умінь, а саме комунікативних, інструментальних, аналітичних, професійної рефлексії.

ЕТАПИ ПРАКТИ

Програма проходження виробничої практики передбачає такі етапи: підготовчий, виконавчий, підсумковий.

Перший – включає розв’язання всіх організаційних питань. Розпочинається настановчим семінаром, який проводить представник факультету, інституту за участю групових керівників. Під час цього семінару представники закладів, у яких буде проходити практика, знайомляться з її програмою, погоджують вимоги до діяльності студентів, режим роботи, форми звітності по практиці, вирішують інші організаційні питання.

Після обговорення організаційних питань з керівниками практики проводиться настановча конференція, на якій мають бути присутніми представники адміністрації факультету, студенти, керівники практики від навчального закладу і баз практик. Студенти ознайомлюються з термінами, завданнями, програмою, вимогами до ведення облікової та звітної документації, розподілом за об’єктами, з керівниками і методистами практики. Під час конференції уточнюються програма і терміни проведення практики, форми звітності.

Виконавчий етап – це ознайомлення з установою, у якій студент буде працювати, складання ним індивідуального плану роботи, оформлення журналу практики, діяльність відповідно до окресленого плану, попередня розробка різних форм та видів роботи з школярами, консультації з методистами і викладачами – керівниками практики.

Упродовж другого етапу студент виконує основні завдання, аналізує й обговорює з керівниками і методистами отримані результати, визначає тему виступу на заключній конференції.

Під час підсумкового етапу у встановлений термін оформляє звіт практики, студент отримує письмовий відгук керівника групи. Оцінка роботи практиканта заноситься в екзаменаційну відомість та залікову книжку. Усі звітні матеріали пред'являються для контролю факультетському (інститутському) керівнику практики з ВНЗ.

Отож під час підготовчого періоду студенти-практиканти IV курсу спеціальності “Соціальна педагогіка” повинні вивчити зміст, основні завдання та напрями роботи, плани соціально-педагогічної діяльності загальноосвітнього закладу.

Під час основного етапу перед студентами ставиться така мета:

- ознайомитись із закладом (основні напрями діяльності, обов'язки спеціалістів, проблеми закладу);
- скласти індивідуальний план роботи;
- вивчити категорії дітей, які потребують соціально-педагогічної допомоги;
- ознайомитись із посадовими обов'язками соціального педагога;
- проводити діагностичні дослідження;
- виявляти причини виникнення соціальних, психологічних, емоційних порушень;
- розробляти ефективні форми профілактики для конкретної категорії дітей;
- вивчати особливості професійно-етичної взаємодії соціального педагога з батьками або особами, що їх замінюють.

На заключному етапі студент узагальнює отримані під час практики результати та здає протягом трьох днів після завершення такої діяльності необхідну звітну документацію.

Завершує практику підсумкова конференція. Студенти готують виступи, виставку матеріалів, які відображають хід і результати такої діяльності. Запрошуються керівники груп, що разом з керівником практики підбивають підсумки роботи студентів, висловлюють зауваження й побажання. Упродовж конференції студенти виступають, обмінюються інформацією про специфіку діяльності соціальних педагогів у різних установах. Дана форма дає змогу всім студентам отримати цілісне уявлення про “професійне поле” майбутньої професії.

II. ПРОГРАМА СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ПРАКТИКИ В ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ

МЕТА, ЗАВДАННЯ І ПРИНЦИПИ ВИРОБНИЧОЇ ПРАКТИКИ

Виробнича практика на IV курсі ознайомлює студентів із реальними умовами соціально-педагогічної діяльності та сприяє застосуванню отриманих теоретичних знань. Вони беруть безпосередню участь у соціально-педагогічній діяльності закладів освіти як фахівці.

Соціально-педагогічна практика в закладах освіти має чітко окреслену мету, завдання і принципи.

Мета практики полягає в: оволодінні сучасними методами, формами організації праці в галузі соціальної педагогіки; формуванні професійних умінь і навичок задля прийняття самостійних рішень під час конкретної роботи в реальних умовах; вихованні потреби систематично поновлювати свої знання та творчо їх застосовувати; вмінні застосовувати теоретичні знання на практиці; використанні соціально-педагогічних прийомів, форм і методів у виконанні різних фахових ролей.

Виходячи з визначеної мети, можна означити такі **завдання** практики:

1) поглибити й закріпити професійні знання з:

- нормативно-правової бази діяльності (законів, підзаконних актів, постанов, розпоряджень, інструкцій, соціально-правових і соціально-економічних основ діяльності соціального педагога, системи соціальних і навчально-реабілітаційних закладів);

- методик і технологій соціально-педагогічної діяльності з різними категоріями дітей, які мають особливі потреби або ускладнення в процесі соціалізації;

- соціології, яка вивчає об'єднання і групи людей (сім'я, мала група, шкільний колектив, група ровесників);

- вікової психології, що вивчає особистість дитини, її фізичний, духовний і соціальний розвиток, нормальну та девіантну поведінку;

- соціальної психології, предметом вивчення якої є закономірності функціонування й діяльності людей, включених у соціальні групи, а також психологічна їхня характеристика;

2) застосувати теоретичні знання на практиці при наданні основних видів соціальної допомоги: інформаційної, правової, реабілітаційної, побутової, економічної, медичної, психологічної, педагогічної;

3) ознайомлення з основними напрямками, змістом діяльності школи;

4) вивчення й аналіз впливу соціальних факторів (макро-, мезо-, мікрофакторів) на розвиток дитини.

- 5) вивчити й проаналізувати зміст фахової діяльності соціального педагога;
- 6) організувати та здійснювати роботу з надання індивідуальної допомоги вихованцю, групі дітей або підлітків у процесі соціалізації;
- 7) формувати вміння ведення документації на дитину як однієї з основних форм організаційної діяльності соціального педагога;
- 8) сприяти освоєнню студентами сучасних технологій соціально-педагогічної діяльності;
- 9) розвивати професійно важливі якості майбутніх соціальних педагогів: емпатія, доброзичливість, відкритість, комунікативність тощо;
- 10) виробляти основи теоретичного пошуку в науково-дослідницькій і методичній роботі, потреби в самоосвіті, систематичному засвоєнні та поповненні соціально-педагогічних знань.

Принципи організації і проведення виробничої практики:

- урахування інтересів та потреб студента при виборі місця проходження практики;
- співпраця студента і керівника в процесі соціально-педагогічної практики;
- ускладнення завдань соціально-педагогічної практики відповідно до курсу;
- змістовий взаємозв'язок між усіма видами практики;
- одночасне оволодіння під час практики різноманітними професійними функціями.

ОБ'ЄКТИ ПРАКТИКИ: освітні заклади (загальноосвітні школи I–III ступенів акредитації та школи-інтернати).

УМОВИ ПРОХОДЖЕННЯ ПРАКТИКИ

1. Період проходження практики: VIII семестр. Кількість годин – 150 (30 годин на тиждень упродовж п'яти тижнів).
2. Місця проведення практики студенти вибирають самостійно або за пропозицією керівника.
3. Керівник від ВНЗ здійснює контроль 2–3 рази впродовж практики з метою надання методичної допомоги, а також перевірки якості роботи студентів.

ЗМІСТ ПРАКТИКИ

Завдання	Вид діяльності	Форма звітності
1	2	3
Підготовчий етап		

1. Ознайомитись з програмою практики, розподілом по об'єктах, познайомитись з груповими керівниками	Участь у роботі настановчої конференції	Оформити у щоденнику мету і завдання практики
Робочий етап		
1. Скласти індивідуальний план роботи	Разом з керівником практики на робочому місці продумати завдання і терміни їх виконання, визначити тему і форму виступу на звітній конференції	У щоденнику написати індивідуальний план роботи практиканта
2. Ознайомитись з навчальним закладом: виявити загальні дані про навчальний заклад, його структуру, основні напрями діяльності, про склад спеціалістів, їх обов'язки та про проблеми школи	Поспілкуватись із представниками дирекції школи і соціальним педагогом. Вивчити документацію, яка регламентує роботу школи і відображає основні напрями її діяльності	Занотувати в щоденнику перелік посадових документів
3. Ознайомитись з категоріями дітей, яким надається соціально-педагогічна допомога в даній школі, визначити їх проблеми і потреби	Вивчити документацію, яка відображає соціально-педагогічну роботу з такими дітьми; провести дослідження, опитування або анкетування, щоб визначити проблеми дітей	Записати в щоденнику загальні відомості про особливості роботи соціального педагога в даному навчальному закладі
4. Вивчити посадові обов'язки соціального педагога, його план роботи	Проаналізувати кваліфікаційну характеристику соціального педагога і співставити її зі специфікою школи	Оформити свій проект посадових обов'язків соціального педагога даної школи

5. Оволодіти навиками діагностики	Організувати зустріч з дитиною та її сім'єю; провести діагностичне дослідження і виявити причини виникнення соціальних, психологічних, емоційних зрушень	Скласти протокол діагностичного дослідження
6. Вивчити особливості профілактичної діяльності даного навчального закладу	Виділити основні форми і методи соціальної підтримки дитини; визначити зміст соціально-педагогічної профілактики	Оцінити способи і форми профілактичної діяльності школи; виділити критерії ефективності соціальної профілактики і методи її виміру
7. Розробити ефективні форми профілактики для конкретної категорії дітей	Провести з дітьми бесіди про права і обов'язки, соціальні норми і правила поведінки в суспільстві	Написати план проведення бесіди і аналіз її результатів
8. Опанувати особливостями соціально-педагогічної реабілітації учня	Ознайомитись з індивідуальною програмою реабілітації конкретного учня; на основі вивчення документів і в процесі спілкування з дитиною провести діагностику; формувати у дитини навички безконфліктного спілкування та позитивної соціальної поведінки	Скласти структуру і зміст реабілітаційної програми: мета, завдання, методи, форми, засоби, етапи здійснення, основні суб'єкти діяльності

9. Взнати особливості проофесіно-етичної взаємодії соціального педагога з батьками (особами, що їх замінюють) учнів	Спостерігаючи за взаємовідносинами соціального педагога з батьками (особами, що їх замінюють) учнів, виявити морально-етичні норми і правила в професійнім спілкуванні спеціаліста	Скласти стислу характеристику етичних проблем взаємовідношень соціального педагога з батьками (особами, що їх замінюють) учнів. Сформулювати основні етичні правила взаємостосунків соціального педагога з батьками (особами, що їх замінюють) учнів
10. Розробити два виховні соціально-педагогічні заходи	Провести виховні заходи соціально-педагогічного спрямування	Представити соціально-педагогічні виховні заходи
Підсумковий етап		
1. Підсумувати отримані на практиці результати		Написати звіт по практиці
2. Підготувати і провести на заключній конференції тематичний виступ		Відзив групового керівника і оцінка за практику

ПЕРЕЛІК ЗВІТНИХ МАТЕРІАЛІВ

1. Характеристика студента-практиканта (за підписом керівника установи, завірена гербовою печаткою).
2. Індивідуальний план роботи.
3. Щоденник соціально-педагогічної практики.
4. Звіт проведеної роботи.
5. Психолого-педагогічна характеристика особистості.
6. План-проспект проведених виховних заходів (2 екземпляри).

ПИТАННЯ ДЛЯ ОБГОВОРЕННЯ НА ПІДСУМКОВІЙ КОНФЕРЕНЦІЇ

1. Які види соціально-педагогічних технологій застосовуються у школі, де Ви проходили практику?
2. Розкрийте суть соціально-педагогічних технологій, які використовуються в практичній діяльності соціальним педагогом даної школи з метою допомоги дитині.
3. Чи ефективні ті діагностичні технології, які застосовуються у даному навчальному закладі?
4. Сформулюйте зміст і організацію соціально-профілактичних заходів, які проводяться у школі.
5. Виділіть найбільш ефективні технології соціально-педагогічної реабілітації дітей-інвалідів, дітей-правопорушників, дітей-сиріт, дітей групи ризику.
6. Розкрийте завдання превентивно-профілактичної діяльності з дітьми і підлітками групи ризику.
7. Визначте особливості системи “телефонів довіри”. Обґрунтуйте методи і принципи їх діяльності.
8. Охарактеризуйте зміст соціально-педагогічної роботи з сім'ями дітей і підлітків.
9. Які технології застосовуються в роботі різноманітними закладами і організаціями по вирішенню проблем дітей?
10. Яке значення має соціальний експеримент у пошуку і розробленні нових соціально-педагогічних технологій?

ОЦІНЮВАННЯ ПРАКТИКИ

Оцінка виставляється керівниками-методистами з кафедри соціальної педагогіки та психології, ураховуючи пропозиції методистів практики від освітнього закладу, особистий звіт та представлену документацію, оформлену за всіма вимогами.

III. ОРГАНІЗАЦІЙНО-МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ПО ПРОВЕДЕННЮ СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ПРАКТИКИ

ОРГАНІЗАЦІЯ ПРАКТИКИ

Прийнявши рішення про те, що практика є важливим фактором професійної підготовки соціальних педагогів, так як саме у цьому виді учбової діяльності найбільш інтенсивно формуються професійні уміння і навички. При організації студентської практики необхідно вирішити такі проблеми:

- як створити такі умови проходження практики, які б забезпечили ефективний зв'язок між теоретичною і практичною підготовкою студентів?
- чого навчити під час практики?
- як організувати процес проходження практики?
- як організувати взаємодію навчального вузу з соціально-педагогічним закладом?
- як оцінювати професійну компетенцію майбутніх соціальних педагогів?

Ключовим в організації практики студентів є питання визначення її місця і ролі в процесі навчання за фахом “соціальна педагогіка”. При організації соціальної практики її керівникам важливо працювати з мотивацією студентів. Знаючи індивідуальні особливості студентів і усвідомлюючи їх внутрішню мотивацію, можна виділити декілька причин, через які студенти погоджуються брати активну участь в даному виді практичної діяльності:

- відкриваються перспективи. Студенти включаються в соціальну практику для того, щоб отримати практичний досвід роботи з різними типами соціально-педагогічних установ, різними категоріями дітей, їх проблемами, який дозволить їм вже в процесі навчання оволодіти різноманітними професійними ролями соціального педагога, такими, як організатор, менеджер, вихователь, консультант і ін. Крім того, така діяльність розширює можливості працевлаштуватися після закінчення вузу або отримати рекомендації з боку адміністрації установи, органів управління соціальної сфери, які дозволять отримати певний статус в студентському колективі або мати певні пільги, наприклад, для отримання спеціальних стипендій факультету, вузу;

- визнання. Тут маються на увазі ті студенти, які хочуть внести щось нове до своєї професійної діяльності, що починається, отримати від участі в соціально-педагогічних програмах і взаємодії з фахівцями різного рівня упевненість в собі. Важливо виявляти цим студентам належну повагу і підтримку, яких вони заслуговують, оскільки, не отримавши вдячності за добре зроблену роботу, вони розчаруються в отриманих результатах і втратять інтерес до суспільної діяльності.

- спілкування. Воно служить мотивом для тих студентів, для яких розширення кола спілкування є необхідністю. Деякі з них, що приїхали в

місто, беруть участь в суспільній і добровольчій роботі з метою знайомства з містом, пошуком свого кола спілкування, нових друзів і знайомих з близькими інтересами. Дана мотивація дуже добре узгоджується із специфікою професійної діяльності соціального педагога, оскільки одними з базових професійних умінь якраз і є комунікативні уміння, які можуть бути розвинені в суспільній діяльності. Для цих студентів важливо створити атмосферу підтримки і позитивного емоційного настрою, щоб їх діяльність приносила їм задоволення.

Існують різні моделі проходження практики. У одних вузах, вона проводиться тільки на старших курсах, коли студенти освоїли основні базові курси психолого-педагогічного блоку – “Психологію людини”, “Вікову психологію”, “Соціальну психологію”, “Спеціальну психологію і коректувальну педагогіку”, а також вивчили дисципліни наочного блоку, такі, як “Теорія і історія соціальної педагогіки” і “Методика і технологія роботи соціального педагога”. Основна теза при такому підході до організації практики: реалізація практичної діяльності студента можлива тільки після того, як він володітиме системою знань про дитину, її проблеми, мікросередовище і навчиться користуватися психодіагностичним, соціологічним, соціально-педагогічним інструментарієм для вирішення проблем дітей.

У ряді вузів практика є безперервною, тобто проводиться на кожному курсі протягом всіх років навчання. Їй властиві свої особливості організації. Режим такої практики може мати наступні варіанти:

1) практика проводиться на всіх курсах, але концентрований, протягом декількох тижнів. При цьому тривалість її на кожному курсі може бути різною залежно від складності і об'єму завдань, що вирішуються практичною підготовкою. Але можливо і рівномірний розподіл часу, що відводиться на практичну підготовку. Головне, щоб загальний об'єм її відповідав державному стандарту. При такому режимі кожен вид практики зазвичай вирішує конкретні цілі і завдання, а ступінь включеності студентів в практику диференціюється учбовим планом і має свої особливості за формою і змістом залежно від проблематики теоретичних курсів, що вивчаються, тривалості і форми навчання (денна, заочна, екстернат), спеціалізації (у багатьох вузах вона починається на третьому курсі, а в деяких лише на п'ятому), що знаходить віддзеркалення в програмах практики;

2) на всіх курсах студенти відвідують практику регулярно кожного тижня. Для цього в розкладі учбових занять виділяється вільний від аудиторних занять день, яким є день практики. І так впродовж всіх років навчання у вузі студенти кожного тижня працюють в певній установі;

3) можливе поєднання цих двох підходів. Наприклад, на молодших курсах студенти відвідують соціально-педагогічну установу один раз в тиждень, а починаючи з третього курсу – працюють протягом декількох тижнів у вибраній соціальній установі.

Кожен підхід має свої плюси і мінуси, які необхідно врахувати при виборі найбільш доцільного режиму практики. Важливо також враховувати наступні принципові моменти:

- при проходженні практики впродовж багатьох років в одній установі студент стає хорошим професіоналом через детальне вивчення проблем установи і дитини, засвоєння системи взаємин між співробітниками установи, планомірної участі у всіх видах діяльності. Поза сумнівом, з одного боку, це могутній стимул до того, щоб студент фактично визначив для себе майбутнє місце роботи і після закінчення вузу зміг відразу ж приступити до професійної діяльності, не витрачаючи часу на адаптацію до нової установи, колективу співробітників, умов праці. Але з іншого боку, плануючи практику студента на одному робочому місці, її організатори істотно знижують для майбутнього фахівця можливість отримати уявлення про інші сфери професійної діяльності соціального педагога, і в даному випадку він може виявитися неконкурентоздатним на ринку праці, якщо по яких-небудь причинах у нього виникнуть розбіжності з установою, де він був на практиці;

- протилежна ситуація складається, коли керівники і організатори практики прагнуть показати студентові якомога більше типів соціально-педагогічних установ, щоб він свідомо зробив вибір майбутньої професії. Це, з одного боку, дуже привабливо, оскільки сприяє усвідомленню студентом важливості професії, виявленню специфіки кожного типу установи, знайомству з різними категоріями дітей і їх проблемами. Але з іншого боку, виникають дуже складнощі, пов'язані з процесом адаптації студента кожного разу до нового колективу установи, встановлення ділових і безконфліктних відносин, що буває зробити дуже складно, оскільки у студентів ще тільки формуються комунікативні уміння і навички, а співробітникам установи доводиться кілька разів повторювати одну і ту ж вступну лекцію для різних груп студентів, знайомити їх з вибраною групою дітей, що викликає певне роздратування і спад інтересу до студентської практики з їх боку.

Враховуючи всі ці обставини, можна зробити вивід, що найбільш оптимальним є підхід, відповідно до якого практика повинна:

- мати безперервний характер, тобто здійснюватися протягом всіх років навчання у вузі, що дозволяє планомірно і поетапно вводити студента в професійну діяльність починаючи з першого курсу;

- знайомити студента з різними типами установ і категоріями дітей, чим забезпечується практична підготовленість студентів до ширшого спектру видів професійної діяльності після закінчення вузу;

- давати можливість студентові не просто спостерігати роботу фахівців, а повноцінно працювати протягом якогось часу в певній соціально-педагогічній установі, хай під контролем керівників, але самостійно.

Такий підхід і був покладений з основу запропонованої програми практики. При такій структурі на кожному курсі студент проходить певний вид практики, що дозволяє йому поетапно оволодівати необхідними

професійними уміннями і освоювати різні професійні функції. Крім того, вирішуючи завдання, що поступово ускладнюються від курсу до курсу, він стає підготовленим до професійної відповідальності в самостійній соціально-педагогічній діяльності після закінчення вузу.

ВИБІР ОБ'ЄКТІВ ПРАКТИКИ

Наступна проблема, яку необхідно вирішити організаторові практики, – підбір баз практики. Визначення їх для студентів, що навчаються за фахом “соціальна педагогіка”, пов'язано із деякими труднощами, які полягають в тому, що далеко не у всіх школах є посада соціального педагога, а деякі соціальні педагоги, що працюють в таких навчальних закладах, не мають вищої освіти за фахом “соціальна педагогіка”.

Як показує знайомство з досвідом різних вузів, в цій ситуації вибір майданчиків практики найчастіше визначається особистими зв'язками викладачів з керівниками або співробітниками установ. Очевидно, що це робить його випадковим, безсистемним.

Доцільнішим представляється наступний шлях:

- зустрічі адміністрації і викладачів факультету з керівниками органів управління освіти і можливості включення студентів-практикантів в реалізацію регіональних, обласних, міських, районних програм соціально-педагогічної допомоги дітям і підліткам;

- укладання договорів з обласними і муніципальними органами управління освіти, що включає і проходження студентами в даних установах практики;

- укладення двосторонніх договорів між вузом і органами управління освіти про сумісну професійну підготовку фахівця.

Хоча у визначенні місць практики студентів задіяно багато установ і організації, але все ж таки провідну роль у виборі установи належить учбовому закладу, який зацікавлений у високоефективній практичній підготовці своїх студентів. До базової установи пред'являються особливі вимоги, тому соціальна установа, що взяла на себе організацію і проведення практики студентів, зобов'язується йти назустріч учбовому закладу, всіляко допомагаючи йому в досягненні освітніх цілей. У зв'язку з цим досить серйозні проблеми створює відсутність необхідного фінансування.

Вихід на практику для більшості студентів зв'язаний з відомим хвилюванням. Це залежить від того життєвого і професійного досвіду, який вони встигли накопичити у вузі. Дуже часто студенти прагнуть вибирати більш знайомі установи. Крім того, студенти вважають за краще проходити практику в мікрогрупі, оскільки у разі утруднень вони в першу чергу звертаються до своїх однокурсників, а потім вже до керівника.

Оптимальне число практикантів в групі – 5–6. До кожної групи прикріплюється викладач-методист, який на підготовчому етапі практики допомагає студентам зробити вибір установи. Для цього він повинен володіти повною інформацією про заклад, знати своїх студентів, їх інтереси і

переваги. Звичайно, не можна не враховувати того, що студенти – дорослі люди і вони самі в змозі оцінити свої потреби і вибрати ті місця практики, де вони можуть отримати максимальну користь для себе, одночасно приносячи користь тим установам, в яких їм належить працювати. Проте досвід і порада викладача відіграє в цьому виборі не останню роль. Важливо, щоб між викладачем і студентом склалися довірливі стосунки, що дозволяють всесторонньо і об'єктивно оцінювати можливості студента.

Самостійність при визначенні студентами місць практики – один з елементів реалізації принципу свободи вибору в професійній підготовці соціальних педагогів. Майбутні фахівці керуються при цьому своїми уявленнями про те, чого їм треба навчитися; їм імпонує можливість попрацювати в новій для них області соціальної сфери.

Основними етапами такої підготовчої роботи є:

1. Знайомство з адміністрацією і фахівцями школи в процесі навчання в наступних формах:

- запрошення соціальних педагогів на семінарські заняття, де вони можуть розповісти про типологію соціально-педагогічних установ, специфіку роботи школи, особливості роботи з різними категоріями дітей тощо;
- розповіді викладача вузу про цікавий досвід роботи соціальних педагогів різних установ, інноваційні програми, авторські технології;
- показ відеофільмів із записами фрагментів повчальних, коректувальних, виховних занять з дітьми в тих установах, куди студенти підуть на практику;
- вивчення студентами рекомендованих викладачем книг, журнальних і газетних статей, допомоги, що відображає досвід даних установ.

2. Зустрічі з соціальними педагогами міста поза лекційними заняттями, організовані в рамках наукових і методичних семінарів, круглих столів, педагогічних майстерень, методичних об'єднань, студентських наукових суспільств і ін.

3. Разові відвідини студентами передбачуваних соціально-педагогічних установ, де проходить практика, з обов'язковим обґрунтуванням термінів і цілей відвідин.

Якщо порівнювати процес вибору майданчиків практики і підготовки до цього вибору студентів України і Німеччини, то слід зазначити, що в Німеччині студент самостійно вибирає собі місце практики, яке повинне задовольняти вуз по двох критеріях: 1) вибрана студентом установа повинна займатися соціально-педагогічними проблемами; 2) у даній установі повинні бути кваліфікований соціальний педагог, психолог або педагог, у якого є базова освіта за фахом “соціальна педагогіка”, на підставі чого він може стати керівником практики.

Технологія вибору майданчика в Німеччині така. Студент повідомляє в учбовий заклад про вибране ним місце практики, вуз наводить довідки про дану установа і ухвалює рішення про свою згоду або незгоду з пропозицією студента. Якщо вуз приходить до позитивного рішення, то між студентом, інститутом і соціальною службою укладають договір, в якому уточнюються

терміни практики, робочий час студента, його страхівка, розмір оплати. Слід відмітити, що якщо практикант залежно від специфіки установи може претендувати на отримання заробітної плати, то будь-яка соціальна служба, в якій він практикується, грошей не отримує, оскільки бачить в нім безкоштовного або дешевого працівника. Далі соціальна служба складає для студента-практиканта індивідуальний план, посилає цей документ в учбовий заклад, і студент приступає до роботи, маючи протягом всієї практики (незалежно від її тривалості) 10 консультаційних днів, коли він може отримати рекомендації від викладача вузу.

Проте якою б не була технологія вибору місця практики, незмінним залишається те правило, що студент проходить практику під керівництвом досвідчених фахівців.

ОБОВ'ЯЗКИ КЕРІВНИКІВ ПРАКТИКИ

Кожному студентові на практиці необхідний керівник. Але якщо у всьому світі сам термін “студент” добре знайомий, то термін “керівник практики” вимагає певного пояснення. Якщо аналізувати досвід англійських країн, то можна виділити, принаймні, три терміни, що відносяться до керівників практики:

- 1) педагог-наставник, або консультант – людина, що має значний досвід і здатний навчати і консультувати інших людей;
- 2) координатор – викладач учбового закладу (університету, інституту, коледжу), відповідальний за зв'язок з педагогом-наставником;
- 3) тьютор – співробітник університету, що відповідає за надання підтримки студентам з боку учбового закладу під час проходження ними практики.

Як відомо, практика є співдружністю чотирьох чоловік: студента, викладача вузу, який організовує практику (факультетського керівника), викладача вузу, що безпосередньо працює із студентом в період практики (викладача-методиста), і керівника практики на місці її проходження – співробітника установи (групового керівника).

Щоб процес керівництва практикою студентів був більш ефективний, необхідно визначити основні функції керівників, їх обов'язки і права.

Факультетський керівник практики виконує наступні функції:

- 1) організовує всі види практики, передбачені учбовими планами, що діють, здійснює систематичний контроль за її проведенням;
- 2) складає розпорядження по факультету про розподіл студентів по місцях практики;
- 3) забезпечує своєчасну розробку, розмноження і перевидання робочих програм практики, організовує їх обговорення і твердження на радах факультетів і представляє у відділ практики для остаточного затвердження проректором по учбовій роботі;
- 4) укладає договір з освітньою, соціальною або медичною установою;
- 5) проводить настановний семінар для групових керівників практики;

б) готує і проводить настановну конференцію, на якій:

- повідомляє студентам конкретні терміни практики;
- детально знайомить студентів з програмою практики;
- роз'яснює, які документи повинні мати студенти для звіту по практиці;
- повідомляє вимоги по веденню щоденників і складанню звітів по практиці;
- знайомить студентів з іншими керівниками практики.
- готує і проводить підсумкову конференцію з практики;
- перевіряє звітну документацію по практиці (відомості, звіти викладачів-методистів і ін.).

Викладач-методист призначається з числа викладачів кафедри, що мають вчений ступінь, а також бажано і досвід управлінської або практичної роботи в соціально-педагогічних установах.

Викладач-методист зазвичай працює з декількома студентами (5–6 чоловік), хоча може працювати і індивідуально з одним студентом. Основним завданням викладача-методиста є не пасивний контроль, а активне навчання студента в період практики, надання йому допомоги по закріпленню на практиці знань, отриманих в процесі теоретичних занять. Відносини між викладачами-методистами і студентами повинні ґрунтуватися на принципах взаємної пошани і довіри. Проте в число функцій викладача-методиста входить і оцінка компетентності студента, що може викликати ускладнення їх взаємин. Тому практика повинна бути організована так, щоб викладач-методист працював творчо, створюючи атмосферу відвертості і взаємної довіри.

Викладач-методист виконує наступні функції:

- отримує від факультетського керівника програму практики, навчально-методичну документацію по практиці, знайомиться з нею;
- оформляє документи по практиці (договір, акт про виконання роботи і ін.) в установі, де проходить практику закріплена за ним група студентів;
- бере участь в настановній конференції;
- проводить консультації із студентами з усіх питань практики (не рідше за один раз на тиждень);
- присутній на відкритих заняттях, консультаціях, заходах, що проводяться студентами;
- перевіряє і оцінює щоденники студентів по практиці;
- допомагає студентам підготувати виступи і творчі матеріали (газети, методичні розробки і ін.) до підсумкової конференції;
- виставляє підсумкові відмітки по практиці і оформляє залікові відомості;
- складає звіт про практику закріплених за ним студентів і представляє його факультетському керівникові практики.

Груповий керівник – це фахівець школи, що володіє достатнім практичним досвідом і здатний враховувати інтереси і індивідуальні особливості студентів, якими він займається під час практики. Вивчаючи реакції студентів на різні стилі керівництва їх практикою, ми прийшли до

висновку, що особливо цінується такий стиль, коли керівник доброзичливий і терплячий, коли він не нав'язує свою думку, а заохочує власні ідеї студентів. Цей стиль припускає поступове накопичення студентами практичного досвіду і формування у них здібності до рефлексії.

Основні ролі групового керівника можуть бути наступними: менеджер, вчитель, фахівець, експерт. Основними вміннями, необхідними йому для забезпечення успішного навчання студентів і контролю за їх практикою, є: заохочення самокритики, відкрите обговорення труднощів, аналіз цілей і проблем, облік емоційних реакцій студентів. Отже, груповий керівник повинен поєднувати ролі викладача, вихователя і психотерапевта, а його найважливіша функція полягає в тому, щоб допомогти студентам стати самостійними професіоналами.

Успіх практики в установі залежить не тільки від дотримання умов формальної угоди, хорошого керівництва і виконання всього об'єму роботи, але і від відносин, що складаються між студентом і груповим керівником. Останній має уміло надавати моральну підтримку студентові при виконанні конкретних завдань практики, враховуючи індивідуальні особливості підопічного; увійти із студентом в довірливі відносини; створити умови для творчої роботи і експериментування; одночасно підтримувати і тактовно направляти студентів, залишаючи їм свободу вибору і право на власну думку, а також допомагати їм критично оцінювати свій досвід і узагальнювати отримані знання.

Критерії відбору групових керівників практики можуть бути наступними:

- великий практичний досвід і стаж роботи;
- володіння методикою і технологією соціально-педагогічної діяльності, використання їх у власній роботі або застосування власних авторських програм і методик;
- творчий підхід до роботи;
- знання основ соціальної педагогіки, володіння індивідуальними і груповими методами роботи з дитиною в процесі його соціального навчання і соціального виховання;
- бажання і вміння передавати свій життєвий і професійний досвід студентам, удосконалювати методику роботи з практикантами.

Груповий керівник виконує наступні функції:

- отримує від факультетського керівника навчально-методичну документацію по практиці, знайомиться з нею;
- укладає договір з вузом про керівництво практикою студентів у встановлені терміни і про відповідне фінансування роботи;
- бере участь в проведенні настановної конференції;
- проводить організаційний семінар із студентами, де уточнюються: списки студентів, терміни проведення практики, консультаційні і вихідні дні, щоденний робочий режим кожного студента;
- знайомить студентів з фахівцями, з якими їм доведеться працювати під час практики;

- коректує індивідуальний план роботи кожного студента залежно від специфіки установи;
- надає допомогу студентам в підготовці і проведенні занять, консультацій, виховних заходів, бесід;
- проводить із студентами консультації (не рідше за два рази на тиждень) з усіх питань, що виникає в ході практики;
- забезпечує студентам право користуватися методичними матеріалами, документацією, літературою, наявною в установі, і ін. при підготовці і виконанні завдань практики;
- присутній на заняттях, консультаціях і інших заходах, що проводяться студентом, аналізує і оцінює їх;
- забезпечує соціально-правовий захист студентів під час їх перебування на практиці;
- допомагає студентам вибрати тему і підібрати матеріал для виступу на підсумковій конференції;
- складає відгук на кожного студента;
- бере участь в підсумковій конференції.

ПІДГОТОВКА СТУДЕНТІВ ДО ПРАКТИКИ

Найважливішою умовою, що забезпечує ефективне використання учбового часу, що відводиться на практику, є підготовка студента до цього виду діяльності протягом всього періоду навчання. Вона повинна проводитися в наступних напрямках:

- власне професійне навчання, що реалізовується через теоретичні і практичні курси;
- професійне виховання особи, яке виступає як спеціально організований і контрольований процес залучення студента до професійної праці соціального педагога і формування у нього професійно значущих особових якостей фахівця.

Перший напрям перш за все припускає формування у студентів системи знань про особливості професії “соціальний педагог”, що включає освоєння основ теорії і історії соціальної педагогіки, знайомство з методиками і технологіями соціально-педагогічної діяльності, методологією і методами наукового дослідження в цій науці. Здійснюється така підготовка, головним чином, на лекційних і семінарських заняттях з теоретичних дисциплін.

Крім теоретичної необхідно забезпечити і технологічну підготовку студентів до певного виду практики на кожному курсі. Вона здійснюється в рамках практикуму у формі лекційних і практичних занять, причому практичні заняття можуть проходити на майбутніх майданчиках практики. Метою лекційних занять є актуалізація знань студентів по теоретичних дисциплінах, з якими пов'язані завдання практики. Практичні заняття проводяться у формі семінарів, тренінгів, імітаційно-рольових і ділових ігор. На семінарах передбачається попередній захист проектів діяльності, що

допомагає вдосконаленню “методичного багажу” студентів. Програвання різних ситуацій, проведення фрагментів занять сприяють успішній практичній діяльності, додають упевненість у власних силах, дозволяють розглянути різні варіанти своїх дій.

Але в зміст освітньої програми за фахом “соціальна педагогіка” включені не тільки знання. Вона припускає також наявність у студента певних професійних умінь, навиків і ціннісного відношення до результатів своєї діяльності. Очевидно, що вони не можуть бути придбані тільки за рахунок теоретичного навчання студента і що найважливіша роль тут відводиться саме практиці. І все-таки ми вважаємо, що у студента ще до виходу на практику можуть і повинні бути сформовані, принаймні, дві групи умінь, а саме: аналітичні (здатність виділяти головне, ставити проблему, висувати гіпотезу, збирати потрібну інформацію, аналізувати її, розробляти план дій і реалізовувати його, оцінювати результати) і комунікативні (здатність входити в контакт з людиною, підтримувати спілкування з ним, вирішувати в спілкуванні певні завдання).

Аналітичні уміння виробляються у студента в результаті спостережень за діями досвідчених педагогів, аналізу власних дій, спільного обговорення проблем у формі діалогу на різних рівнях: виступів і міркувань на семінарах і лекціях, участі в обговоренні поточних проблем в різних органах студентського самоврядування тощо. Тому у студента виробляється здібність до оперативної рефлексії, тобто уміння осмислювати зміст і результати роботи в процесі її виконання.

Комунікативні уміння реалізуються через групові і колективні методи навчання, такі, як робота в мікрогрупах, тренінги, соціальні ситуації, ігрові моделі, зустрічі, круглі столи, групові дискусії. Вони припускають активне залучення студента до освітнього процесу, імітацію групових і колективних методів роботи фахівців соціальної сфери, оволодіння культурою міжособового спілкування, виявлення особливостей взаємодії між людьми, що працюють в соціальній сфері.

Другий напрям – професійне виховання. Це дуже трудомісткий процес. Метою його є формування таких професійно значущих особових якостей, як гуманність, альтруїзм та відчуття власної гідності, без яких соціальний педагог професійно не може відбутися. Більше, ніж в будь-якій іншій професії, цей фахівець покладається на свої особові якості – здатність розуміти, спілкуватися і співчувати.

Без розкриття основ етичної сторони професійної діяльності фахівця в соціальній сфері, без вивчення етичних норм відносин між фахівцем і людиною, що чекає допомоги, практично неможливо відправити студента на практику. Щоб процес професійного виховання був реалізований, у вузі необхідно збудувати між адміністрацією, викладачами і студентами відносини, що припускають довіру, пошану, рівність, а не взаємозалежність. Як відомо, соціальні зразки поведінки засвоюються в результаті спілкування, тому з перших тижнів викладачі і студенти включаються в різні види

спільної діяльності: фізкультурно-оздоровчою, культурно-масовою, інтелектуальною і ін.

Студенти приходять у вуз (згодом – на практику) зі своєрідним для кожного багажем цінностей, переконань, поглядів і стилів спілкування. У кожного свій особливий підхід до учбової діяльності, який може не співпадати з вимогами викладачів (згодом – керівника практики). Необхідно зуміти налагодити в стінах вузу таке життя, яке б дозволяло існувати безконфліктно різним думкам, без вибору і упередження до їх походження, до статі, зросту, стану здоров'я, статевої орієнтації студентів або приношеної ними користі вузу, щоб в соціальній установі, куди прийдуть студенти на практику, вони зуміли відтворити вже ними побачене і відчуте.

Окрім вибудовування у вузі гуманістичних взаємин, необхідно розвивати прагнення студентів надавати допомогу таким, що потрапили в скрутне становище, товаришам не вдаючись без необхідності до адміністрації факультету або вузу. Ця вимога реалізується у вузі створенням системи студентського самоврядування. Адміністрація і деканат, надаючи широкий спектр вибору освітніх і соціальних послуг, допомагають самим студентам знайти такі резерви, які б вирішували ту або іншу проблему.

ПРАВА І ОBOB'ЯЗКИ СТУДЕНТІВ-ПРАКТИКАНТІВ

Студенти-практиканти **мають право:**

- вибрати установу, в якій проходитимуть практику; об'єкт своїх спостережень для виконання завдань по практиці; форму організації і здійснення діяльності;
- звертатися за методичною допомогою до факультетського, групового керівника і викладача-методиста;
- бути присутнім на відкритих заходах педагогів, педагогічних радах, психолого-педагогічних консилиумах, конференціях, семінарах, батьківських зборах, що проводяться в установі, де вони проходять практику;
- відвідувати заняття і виховні заходи всіх студентів-практикантів;
- вивчати досвід роботи педагогів освітніх установ, фахівців, що працюють в соціальних установах;
- виступати з результатами, отриманими в ході практики, на студентських наукових конференціях;
- збирати в ході практики матеріали для курсових і дипломних робіт,
- організувати необхідну дослідно-експериментальну роботу;
- у разі потреби звертатися в деканат і на відповідні кафедри по питаннях зміни змісту, режиму, термінів практики;
- вносити пропозиції про вдосконалення організації практики в установі і на факультеті;
- брати участь у вирішенні всіх питань організації практики своєї групи;
- творчо виконувати будь-яке завдання.

При цьому студент **зобов'язаний:**

- виконувати всі види робіт, передбачені програмою практики;

- дотримуватися правил внутрішнього розпорядку установи, розпоряджень адміністрації і керівників практики;
- знаходитися в освітній або соціально-педагогічній установі щодня не менше 6 годин згідно графіку своєї роботи, встановлюваному відповідно до режиму роботи установи і за узгодженням з груповим керівником;
- вести щоденник практики;
- відвідувати теоретичні заняття або практичні семінари, організовані факультетським керівником на території вузу, терміни проведення яких були оголошені заздалегідь;
- дотримуватись термінів виконання завдань за програмою практики, брати активну участь в підсумковій конференції;
- відпрацювати програму практики в інші терміни у разі хвороби або інших об'єктивних причин;
- при необхідності пройти медичне обстеження.

У разі невиконання вимог, що пред'являються студенту-практиканту, він може бути усунений від проходження практики. Студентові, який усунений від практики або робота якого на практиці визнана незадовільною, по дозволу ради факультету (вузу) призначається повторна практика без відриву від учбових занять у вузі. Вона проводиться або в тій же школі, або – при виникненні конфліктної ситуації – в іншій.

ЗВІТНІ ДОКУМЕНТИ ПО ПРАКТИЦІ

Успіх студента з набуття досвіду соціально-педагогічної роботи під час практики багато в чому залежить від правильності ведення і оформлення звітної документації, яка включає наступні документи:

I. Характеристика студента-практиканта (за підписом керівника установи, завірена гербовою печаткою) – це є документ, в якому керівник практики дає коротку характеристику роботи студента в установі і оцінює її результати (Додаток Б).

II. Індивідуальний план роботи складається студентом спільно з груповим керівником на самому початку практики на весь її період. У нім необхідно відобразити всі види робіт і всі заходи, які повинен провести практикант, з вказівкою термінів. Продуманий, правильно складений індивідуальний план роботи дозволяє студентові чіткіше і послідовно організувати свою діяльність.

Перед складанням індивідуального плану студент повинен провести ретельну підготовчу роботу, ознайомившись заздалегідь з різними планами установи і погодивши завдання практики зі своїм груповим керівником.

Щоб зробити план конкретнішим і реальнішим, необхідно вибрати таку його структуру, яка найбільшою мірою відповідала б структурі самої практики.

Індивідуальний план роботи (Додаток В) може складатись за такою схемою:

1. Участь у настановчій конференції з питань організації та проведення практики (термін виконання, примітка).

2. Навчальна діяльність:

- а) вивчення плану роботи загальноосвітньої школи чи школи-інтернату (термін виконання, примітка);
- б) вивчення плану роботи соціального педагога закладу (термін виконання, примітка);
- в) складання індивідуального плану роботи на період проходження практики спільно з методистом закладу і керівником практики (термін виконання, примітка).

3. Практична діяльність:

- а) ознайомлення з контингентом дітей відповідного закладу (зміст роботи, термін);
- б) діагностична робота (зміст роботи, термін);
- в) соціально-профілактична робота (зміст роботи, термін);
- г) соціально-корекційна робота (зміст роботи, термін);
- д) організаційно-координаційна робота (зміст роботи, термін);
- е) навчально-виховна робота (зміст роботи, термін).

III. Щоденник практики є, мабуть, найважливішим із звітних документів по практиці. Він має самостійну цінність.

Творча робота студента можлива тільки за умови критичного відношення до педагогічних фактів і явищ, їх педагогічного аналізу, розвитку професійної спостережливості і навиків самоаналізу і саморефлексії. Ці якості майбутньому соціальному педагогові необхідно розвивати з першого року навчання. І неабиякою мірою цьому сприяє ведення щоденника практики, який є засобом педагогічної самоосвіти і самовиховання. А. С. Макаренко відзначав, що хороший вихователь повинен обов'язково вести щоденник своєї роботи, в якому записувати окремі спостереження над вихованцями, випадки, що характеризують ту або іншу особу, бесіди з нею, рух вихованця вперед, аналізувати явища кризи або перелому, які бувають у всіх хлоп'ят в різних вікових періодах... Ведення такого щоденника може характеризувати якість роботи вихователя і служити відомим мірилом його цінності як працівника...

Ведення щоденника сприяє осмисленню студентом своєї соціально-педагогічної роботи, формуванню умінь бачити кожну дитину у взаєминах з однолітками і колективом, батьками і фахівцями установи, простежувати динаміку розвитку дитячого колективу і особи дитини, оволодівати методикою правильної оцінки справ і вчинків дітей і своїх власних умінь аналізувати і оцінювати соціально-педагогічну діяльність. Повне віддзеркалення в щоденнику результатів повсякденної роботи дозволяє йому глибше проникнути в суть своєї професії.

Щоденник практики – це обов'язковий робочий документ. У ньому планується педагогічна, організаторська діяльність студента, діяльність дитини або дитячого колективу, розкривається методична суть справ, що проводиться, аналізується кожний день практики і окремі педагогічні

ситуації, робляться висновки, узагальнення, намічаються педагогічні перспективи.

Він також призначений для накопичення сучасних методичних матеріалів, використовуваних в роботі соціально-педагогічних установ, де студент проходить практику. В майбутньому вони можуть дуже стати в нагоді, оскільки в щоденнику бувають узагальнення: плани роботи соціального педагога; концепція соціально-педагогічної діяльності даної установи; структура і функції установи; соціально-педагогічні методи і технології; різні засоби контролю; інноваційні форми роботи і ін. Систематичний збір подібного матеріалу дозволить молодому соціальному педагогові закласти основи своєї майбутньої діяльності, яка далі розвиватиметься і збагачуватиметься.

Цей робочий документ виступає і як засіб зв'язку теорії з практикою. На учбових заняттях з педагогічних і психологічних дисциплін використовуються спостереження, зроблені на практиці, аналізується цікавий досвід роботи соціально-педагогічних установ, обговорюються складні педагогічні ситуації.

Щоденник практики перевіряється груповим керівником і викладачем-методистом. Стан щоденників враховується при виставлянні заліків і оцінок за практику.

На першому та другому курсах студентам пропонується вести щоденник у вільній формі. Тому дуже часто записи в ньому бувають виконані швидше в публіцистичному жанрі, мають характер твору, роздуму, опису, есе, творчої роботи. Нерідко вони супроводжуються замальовками. Доцільність такого підходу обумовлена тим, що на першому курсі велике значення надається емоційному сприйняттю професії студентами, яке закладає основу етично-гуманістичного становлення фахівця такої гуманної професії як соціальний педагог.

Починаючи з третього курсу студенти оформляють щоденник практики по встановленій формі. У додатку Д приведена зразкова схема оформлення цього звітнього документа.

Щоденник практики повинен вміщати:

- режим роботи закладу;
- список учнів класу;
- розклад роботи студента-практиканта;
- зауваження студента стосовно спостережень за виховним (навчально-виховним, соціально-реабілітаційним) процесом, враження, роздуми;
- чи належить база практики до тієї сфери соціально-педагогічної роботи, в якій планує працювати студент після закінчення ВНЗ.

IV. Звіт практики (Додаток Е) повинен вміщати таку інформацію:

- місце та тривалість практики.
- аналіз виконання плану практики (відхилення від плану, з якої причини, що зроблено понад план, особливості практики).
- спрямованість системи соціально-педагогічної роботи установи, структурних підрозділів, основні завдання.

- мета, завдання практики з урахуванням специфіки її бази.
- перелік нормативних документів соціально-педагогічної діяльності, опрацьованих упродовж практики, і труднощі в їх практичній реалізації.
- перелік відвіданих соціально-педагогічних форм і характер наданої допомоги.
- перелік і аналіз соціально-педагогічних, психологічних, дослідницьких методів застосованих при вивченні контингенту дітей.
- характеристика проблем стосовно реалізації головних професійних функцій, використання методів і форм соціально-педагогічної діяльності.
- спрямованість виховної роботи закладу. Труднощі в її реалізації.
- опис роботи, виконаної у ролі практичного психолога.
- загальні висновки стосовно виконаної роботи (які знання поглиблено, якими вміннями і навичками оволодів студент за період практики; пропозиції стосовно організації та проведення практики, побажання щодо її вдосконалення).

V. Психолого-педагогічна характеристика особистості (Додаток Ж).

VI. План-проспект проведених виховних заходів (Додаток З).

ПІДСУМКОВА КОНФЕРЕНЦІЯ

Завершальний етап практики, на якому підводяться її підсумки і аналізуються результати, в більшості вузів проходить у формі підсумкової конференції, і зазвичай вона носить звітний характер. Принциповою відмінністю пропонованого підходу до організації соціально-педагогічної практики є те, що по її результатах проводиться науково-практична студентська конференція. Тому до неї готуються всі: студенти, що закінчили практику, викладачі, групові керівники з установ, де працювали студенти, представники адміністрації цих установ і вузу. Терміни конференції оголошуються заздалегідь, і на неї запрошуються також студенти інших курсів, факультетів, співробітники вузу, всі охочі.

Підготовка до конференції триває один-два тижні після закінчення практики. Студенти оформляють свої щоденники, отримують відгук-характеристику від групового керівника, готують виставки дитячих виробів, творчі виступи своїх вихованців, свої власні виступи, відеоматеріали. Обов'язковий елемент підсумкової конференції – виставка стінних газет. Це можуть бути і студентські газети, що відображають найяскравіші моменти практики у фотографіях, малюнках, віршах, і дитячі газети, в яких найчастіше відбиті мрії і надії дітей, подяка студентам за те, що ті внесли хай невеликий, але яскравий, світлий епізод в їх нерадісне життя.

У структурі конференції дві частини: власне науково-практична і творча.

Перша частина – наукова – передбачає виступи студентів від кожної робочої групи з доповідями. Для підготовки доповідей в програмі практики дається перелік питань, що підлягають обговоренню на конференції.

Проте ці питання служать лише орієнтиром для студентів. Наш досвід показує, що найчастіше теми своїх виступів практиканти формулюють самостійно. Народження теми відбувається під час практики, в обговореннях з груповими керівниками тих проблем, на які натрапляють студенти в реальній практичній діяльності. Буває і так, що ефективних механізмів вирішень цих проблем ще немає. Самим практичним працівникам установ важко дати відповіді студентам. Тому, щоб розібратися в багатьох питаннях, студентам доводиться багато читати по вибраній темі, знайомитися із зарубіжним досвідом.

Напередодні конференції складається її програма. Як правило, виступи групуються по об'єктах практики. У кожному виступі студенти дають коротку довідку про установу, про фахівців, що працюють в ній, про контингент дітей і підлітків, а потім розкривають проблему. Працюючи над науковою доповіддю, студент формує вміння виокремлювати і формулювати проблему соціального виховання, аналізувати технології її вирішення з позицією різних фахівців і їх взаємодії, осмислювати їх професійні обов'язки, зіставляти те, що він дізнався на лекціях і семінарах, з тим що є в реальній практиці. Поза сумнівом, все це сприяє професійному становленню майбутнього фахівця.

Після доповідей студентів слово надається груповим керівникам з установ практики. Вони мають можливість оцінити роботу студентів. Звичайно, відгуки керівників вже є. Але як важливо буває почути слова подяки в свою адресу, а може і зауваження і побажання. Одна справа, коли відгук прочитає лише керівник практики з вузу, і інше – коли почують всі: і однокласники, і викладачі. Ось тут і йде справжнє виховання відповідальності і любові до вибраної професії.

Ще один істотний результат виступу з доповіддю з конкретної проблеми – це просування в пошуку своєї майбутньої теми дослідження. Курсову роботу за фахом студенти захистили вже на третьому курсі, але на четвертому вони вже визначилися з темою своєї дослідницької роботи. Кращі виступи студентів оформляються у вигляді тез і рекомендуються для публікації в студентських наукових збірках. Найяскравіші і цікавіші можуть поміщатися у вузівській або факультетській газеті, якщо вона є.

Друга частина конференції – творча, а це означає, що тут панує фантазія, вигадка, гумор, різноманітність тем і форм виступів. Студентам дається можливість показати курйозні моменти, смішні ситуації, що трапилися під час практики, або просто те, що запам'яталося більше всього. Тут можна побачити сценку, фрагмент гри, проведеної з дітьми, почути пісні і загадки. Особливо приємно, коли ці пісні на знак подяки присвячені керівникам практики.

На цю частину конференції студенти запрошують своїх вихованців, які із задоволенням виступають в концерті.

У організованій таким чином конференції беруть участь практично всі студенти. Одні читають свої доповіді, інші задіяні в творчій частині, треті готують оформлення. Причому кожна робоча група повинна представити всі

елементи. Отже, підготовка до конференції буває розподілена між всіма членами колективу. Тому і атмосфера на конференціях неформальна, не дивлячись на те, що вони, як правило, довго тривають. Всі слухають виступи, підтримують ведучих, дружно аплодують, вітають своїх керівників. Немає байдужих, немає сторонніх або випадкових.

Представляється доцільним, щоб підсумкова конференція носила характер традиційної студентської наукової конференції, на якій студенти виступають з науковими доповідями і повідомленнями за наслідками практики і по темах своїх науково-дослідних робіт. Це дасть можливість студентам набути досвіду публічного представлення результатів своєї дослідницької діяльності перед державною атестацією і захистом наукових робіт.

АТЕСТАЦІЯ СТУДЕНТІВ-ПРАКТИКАНТІВ

Відповідно до загальних вимог студент за наслідками практики отримує оцінку, яка повинна бути внесена до його залікової книжки. Визначається вона значно складніше, ніж оцінка знань по будь-якому учбовому предмету.

Це пов'язано з тим, що загальна оцінка за практику виводиться на основі ряду відміток, виставлених за різні види роботи:

- перша оцінка виставляється викладачем-методистом, який оцінює виконання студентом програми практики, враховуючи чинник загальної організованості студента. За відсутність студента на практиці без поважних причин, а також невчасне складання і здачу документації оцінка по практиці знижується;

- друга оцінка виставляється викладачем-психологом;

- третя оцінка (підсумкова) виставляється груповим керівником і вноситься до відгуку, який він дає на студента;

Таким чином, процедура атестації студентів – це процес, що протікає на різних рівнях (вузу, базової установи) і здійснюваний різними людьми (груповим керівником і викладачем-методистом).

Така складна структура атестації може приводити до виникнення різного роду проблем. Наприклад, оскільки кожним керівником виставляється за практику своя оцінка, вони можуть істотно розрізнятися, і це іноді породжує конфлікти, що зачіпають всіх учасників атестації.

Нерідко груповий керівник, даючи відгук на студента-практиканта, не ставить йому відмітку, а описує результати виконаної ним роботи і формує зауваження, які найчастіше указують на наступні недоліки:

- загальна несформованість у студента міжособових і комунікативних умінь;

- відсутність спостережливості і самокритики;

- несформованість професійних умінь (наприклад, уміння скласти психологічний портрет дитини і ін.);

- відсутність інтересу до роботи, ініціативи;

- неорганізованість, порушення режиму установи;
- лінь;
- порушення етичних норм поведінки;
- несформованість професійних цінностей;
- невпевненість.

Груповий керівник потребує тісного і постійного контакту з відповідальними за практику вузівськими викладачами, який дає йому упевненість в повній підтримці його дій з боку вузу. Проте часто викладач не має можливості приділяти груповому керівникові і студентам належну увагу, оскільки більшість викладачів паралельна з практикою ведуть заняття у вузі, займаються дослідницькою роботою, беруть участь в адміністративній роботі кафедри і факультету. Все це приводить до недооцінки важливості контролю за ходом практики з боку групового керівника і як результат – до заниження критеріїв оцінки.

А критерії повинні бути достатньо високими. Тільки в цьому випадку і студенти будуть відповідально ставитись до практики. Такими критеріями можуть виступати:

- знання вивченої літератури по теоретичних курсах, на яких базується соціально-педагогічна діяльність;
- рівень сформованості професійно значущих особових якостей;
- володіння етичними нормами взаємин з дитиною, батьками, співробітниками установи, однокурсниками, керівниками;
- сформованість професійних умінь;
- творчий рівень виконання завдань практики;
- науковий рівень доповіді на підсумковій науково-практичній конференції.

Для оцінки ефективної практичної підготовки студента відповідно до цих критеріїв груповий керівник може використовувати наступні форми роботи:

- інтерв'ювання студентів-практикантів, бесіди з ними;
- анкетування студентів;
- відвідини відкритих виховних і залікових заходів (або вивчення конспектів практиканта) і їх аналіз;
- обговорення із студентом відеозапису проведеного ним заняття або заходу з дитиною (групою дітей);
- аналіз і оцінка творчих робіт практиканта;
- обговорення із студентом підготовленого ним виступу на підсумковій конференції.

У разі незадовільної загальної відмітки по практиці, яку найчастіше студент отримує за систематичне невідвідування місця проходження практики, грубі порушення правил внутрішнього розпорядку установи, невиконання індивідуального плану, він не переводиться на наступний курс, поки повторно не пройде практику, позбавляється права отримувати стипендію, не допускається до сесії або державних іспитів.

Критерії оцінювання

Оцінка	За національною системою	Визначення	Оцінювання за модульно-рейтинговою системою
			бали
A	5	ВІДМІННО – відмінне виконання лише з незначною кількістю недоліків	90-100
B	4	ДУЖЕ ДОБРЕ – вище середнього рівня кількома недоліками	80-89
C	4	ДОБРЕ – в загальному правильна робота з певною кількістю незначних недоліків	70-79
D	3	ЗАДОВІЛЬНО – непогано, але зі значною кількістю недоліків	65-69
E	3	ДОСТАТНЬО – виконання задовольняє мінімальні критерії	60-64
FX	2	НЕЗАДОВІЛЬНО – потрібно повторне проходження практики за деякими шкільними предметами	35-59
F	2	НЕЗАДОВІЛЬНО – потрібно повторне проходження педагогічної практики у повному обсязі	1-34

ДОДАТКИ: ІНСТРУКТИВНО-МЕТОДИЧНІ МАТЕРІАЛИ

Додаток А

Витяги з законодавств України з питань соціально-педагогічної практики

Додаток А 1

Закон України "Про вищу освіту" №2984-111, із змінами від 4 листопада 2005 р.

Стаття 6. Структура вищої освіти

1. До структури вищої освіти входять освітні й освітньо-кваліфікаційні рівні:

- 1) освітні рівні:
  - неповна вища освіта;
  - базова вища освіта;
  - повна вища освіта;
- 2) освітньо-кваліфікаційні рівні:
  - молодший спеціаліст;
  - бакалавр;
  - спеціаліст;
  - магістр.

Стаття 8. Освітньо-кваліфікаційні рівні вищої освіти

1. Молодший спеціаліст – освітньо-кваліфікаційний рівень вищої освіти особи, яка на основі повної загальної середньої освіти здобула неповну вищу освіту, спеціальні уміння та знання, достатні для здійснення виробничих функцій певного рівня професійної діяльності, що передбачені для первинних посад у певному виді економічної діяльності.

Особам, які завершили навчання в акредитованому вищому професійному училищі, центрі професійно-технічної освіти, може присвоюватись освітньо-кваліфікаційний рівень молодшого спеціаліста за відповідним напрямом (спеціальністю), з якого також здійснюється підготовка робітників високого рівня кваліфікації. (Частина першу статті 8 доповнено абзацом другим згідно із Законом №1158-ГУ від 11.09.2003)

Особи, які мають базову загальну середню освіту, можуть одночасно навчатися за освітньо-професійною програмою підготовки молодшого спеціаліста і здобувати повну загальну середню освіту.

2. Бакалавр – освітньо-кваліфікаційний рівень вищої освіти особи, яка на основі повної загальної середньої освіти здобула базову вищу освіту, фундаментальні і спеціальні уміння та знання щодо узагальненого об'єкта праці (діяльності), достатні для виконання завдань та обов'язків (робіт) певного рівня професійної діяльності, що передбачені для первинних посад у певному виді економічної діяльності.

Підготовка фахівців освітньо-кваліфікаційного рівня бакалавра може здійснюватися на основі освітньо-кваліфікаційного рівня молодшого спеціаліста.

Продовження додатку А1

Особи, які в період навчання за освітньо-професійною програмою підготовки бакалавра у вищих навчальних закладах другого – четвертого рівнів акредитації припинили подальше навчання, мають право за індивідуальною програмою здобути освітньо-кваліфікаційний рівень молодшого спеціаліста за однією із спеціальностей, відповідних напряму підготовки бакалавра, у тому самому або іншому акредитованому вищому навчальному закладі.

3. Спеціаліст – освітньо-кваліфікаційний рівень вищої освіти особи, яка на основі освітньо-кваліфікаційного рівня бакалавра здобула повну вищу освіту, спеціальні уміння та знання, достатні для виконання завдань та обов'язків (робіт) певного рівня професійної діяльності, що передбачені для первинних посад у певному виді економічної діяльності.

4. Магістр – освітньо-кваліфікаційний рівень вищої освіти особи, яка на основі освітньо-кваліфікаційного рівня бакалавра здобула повну вищу освіту, спеціальні уміння та знання, достатні для виконання професійних завдань та обов'язків (робіт) інноваційного характеру певного рівня професійної діяльності, що передбачені для первинних посад у певному виді економічної діяльності.

Підготовка фахівців освітньо-кваліфікаційного рівня магістра може здійснюватися на основі освітньо-кваліфікаційного рівня спеціаліста.

Особи, які в період навчання за освітньо-професійною програмою підготовки магістра припинили подальше навчання, мають право за індивідуальною програмою здобути освітньо-кваліфікаційний рівень спеціаліста за такою ж або спорідненою спеціальністю у тому самому або іншому акредитованому вищому навчальному закладі.

5. Підготовка фахівців освітньо-кваліфікаційних рівнів спеціаліста та магістра медичного та ветеринарно-медичного спрямувань може здійснюватися на основі повної загальної середньої освіти.

Стаття 43. Форми організації навчального процесу Навчальний процес у вищих навчальних закладах здійснюється у таких формах:

- навчальні заняття;
- самостійна робота;
- практична підготовка;
- контрольні заходи.

Основними видами навчальних занять у вищих навчальних закладах є:

- лекція;
- лабораторне, практичне, семінарське заняття;
- індивідуальне заняття;
- консультація.

Вищим навчальним закладом може бути встановлено інші види навчальних занять.

Додаток А 2
ЗАТВЕРДЖЕНО
постановою Кабінету Міністрів України
від 20 січня 1998 р. N 65

ПОЛОЖЕННЯ
про освітньо-кваліфікаційні рівні
(ступеневу освіту)

3. Освітньо-кваліфікаційний рівень – бакалавр

26. Бакалавр – це освітньо-кваліфікаційний рівень фахівця, який на основі повної загальної середньої освіти здобув поглиблену загальнокультурну підготовку, фундаментальні та професійно-орієнтовані уміння та знання щодо узагальненого об'єкта праці і здатний вирішувати типові професійні завдання, передбачені для відповідних посад, у певній галузі народного господарства.

27. Освітньо-професійна програма підготовки бакалавра забезпечує одночасне здобуття базової вищої освіти за напрямом підготовки та кваліфікації бакалавра на базі повної загальної середньої освіти. Зазначена програма підготовки бакалавра складається із загальних фундаментальних, гуманітарних та соціально-економічних дисциплін, спеціальних дисциплін відповідного напрямку підготовки, а також з різних видів практичної підготовки.

Освітньо-професійна програма підготовки бакалавра реалізується вищими навчальними закладами II - IV рівнів акредитації.

28. Нормативний термін навчання визначається програмою, але не може перевищувати чотирьох років.

Нормативний термін навчання осіб, що мають освітньо-кваліфікаційний рівень молодшого спеціаліста за відповідною до напрямку підготовки спеціальністю, зменшується на один - два роки.

29. Особи, які успішно пройшли державну атестацію, отримують документи встановленого зразка про здобуття базової вищої освіти за відповідним напрямом підготовки та кваліфікації бакалавра.

30. У вищих навчальних закладах II - IV рівнів акредитації в період навчання за освітньо-професійною програмою підготовки бакалавра у разі припинення подальшого навчання студент може за індивідуальною програмою здобути освітньо-кваліфікаційний рівень молодшого спеціаліста за освітньо-професійною програмою підготовки молодшого спеціаліста.

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ розвитку педагогічної освіти України та її інтеграції в європейський освітній простір

Вступ

Формування інформаційно-технологічного суспільства, докорінні зміни в соціально-економічному, духовному розвитку держави потребують підготовки вчителя нової генерації. Реалізація цього стратегічного завдання зумовлена також глибинними змінами в системі й структурі загальної середньої освіти та необхідністю інтеграції національної освіти в європейський освітній простір. Це вимагає визначення концептуальних довгострокових стратегій щодо подальшого вдосконалення та розвитку педагогічної освіти.

Вихідні положення Концептуальних засад розвитку педагогічної освіти України та її інтеграції в європейський освітній простір ґрунтуються на засадах Конституції України, Національної доктрини розвитку освіти, законів України "Про освіту", "Про дошкільну освіту", "Про загальну середню освіту", "Про професійно-технічну освіту", "Про позашкільну освіту", "Про вищу освіту", Державної програми "Вчитель" та інших нормативних актів.

Метою розвитку педагогічної освіти є створення такої системи педагогічної освіти, яка на основі національних надбань світового значення та усталених європейських традицій забезпечує формування педагогічних працівників, здатних здійснювати професійну діяльність на демократичних та гуманістичних засадах, реалізовувати освітню політику як пріоритетну функцію держави, що спрямовується на розвиток та самореалізацію особистості, задоволення її освітніх і духовно-культурних потреб, а також потребу бути конкурентоспроможними на ринку праці.

Основними завданнями розвитку педагогічної освіти є:

- забезпечення професійно-особистісного розвитку майбутнього педагога на засадах особистісної педагогіки;
- приведення змісту фундаментальної, психолого-педагогічної, методичної, інформаційно-технологічної, практичної та соціально-гуманітарної підготовки педагогічних та науково-педагогічних працівників до вимог інформаційно-технологічного суспільства та змін, що відбуваються у соціально-економічній, духовній та гуманітарній сфері, у дошкільних та загальноосвітніх навчальних закладах;
- модернізація освітньої діяльності вищих педагогічних навчальних та наукових закладів, які здійснюють підготовку педагогічних і науково-педагогічних працівників, на основі інтеграції традиційних педагогічних та

новітніх мультимедійних навчальних технологій, а також створення нового покоління дидактичних засобів;

– запровадження двоциклової підготовки педагогічних працівників за освітньо-кваліфікаційними рівнями бакалавра і магістра;

– вдосконалення системи відбору молоді на педагогічні спеціальності, розширення цільового прийому та запровадження підготовки вчителя на основі договорів;

– удосконалення мережі вищих навчальних закладів та закладів післядипломної педагогічної освіти з метою створення умов для безперервної освіти педагогічних працівників.

Система педагогічної освіти

Система педагогічної освіти є складовою системи вищої освіти і включає вищі навчальні заклади всіх форм власності, заклади післядипломної педагогічної освіти та органи управління в галузі вищої освіти.

Передбачається, що підготовку педагогічних працівників будуть здійснювати педагогічні коледжі, педагогічні університети, класичні університети та інші вищі навчальні заклади за умови виконання ними вимог галузевих стандартів вищої педагогічної освіти.

З цією метою педагогічні училища (технікуми) реорганізуються в педагогічні коледжі, які будуть функціонувати за двома моделями:

– педагогічні коледжі як структурні підрозділи педагогічних або класичних університетів;

– педагогічні коледжі як самостійні вищі навчальні заклади.

У *педагогічних коледжах* здійснюється підготовка педагогічних працівників освітньо-кваліфікаційного рівня бакалавра (на основі повної загальної середньої освіти) за напрямом підготовки "Освіта" з окремих спеціальностей ("Дошкільна освіта", "Початкова освіта", "Музичне мистецтво", "Образотворче мистецтво", "Технології", "Фізичне виховання", "Професійна освіта").

У *педагогічних університетах* – підготовка та перепідготовка педагогічних працівників – фахівців освітньо-кваліфікаційного рівня бакалавра та професіоналів освітньо-кваліфікаційного рівня магістра.

У *класичних університетах* – підготовка та перепідготовка педагогічних працівників – фахівців освітньо-кваліфікаційного рівня бакалавра та професіоналів освітньо-кваліфікаційного рівня магістра за напрямом підготовки "Освіта", а також за іншими напрямками, за якими передбачається здобуття педагогічної кваліфікації. Класичні університети можуть створювати педагогічні інститути як структурні підрозділи.

Підготовка педагогічних працівників може також здійснюватися в інших вищих навчальних закладах за умови виконання ними вимог галузевих стандартів вищої педагогічної освіти.

Продовження додатку А 3

Вищі навчальні заклади та заклади післядипломної педагогічної освіти можуть об'єднуватись у навчальні, навчально-наукові та навчально-науково-виробничі комплекси.

В університетах здійснюється також підготовка та перепідготовка науково-педагогічних працівників шляхом їх навчання в аспірантурі та докторантурі.

Управління системою педагогічної освіти здійснюється Міністерством освіти і науки України. До органів державного управління педагогічною освітою відносяться також Міністерство освіти Автономної Республіки Крим, управління освіти і науки обласних, Київської і Севастопольської міських державних адміністрацій.

**Перелік напрямів підготовки і спеціальностей,
за якими здійснюється підготовка педагогічних працівників**

Передбачається змінити назву напрямку підготовки "Педагогічна освіта" та спеціальностей і привести їх відповідно до вимог Державного стандарту загальної середньої освіти:

Шифр	Назва напрямку підготовки	Назва спеціальностей
0101	Освіта	Дошкільна освіта
		Початкова освіта
		Українська мова і література
		Мова і література (із зазначенням мови)
		Історія
		Музичне мистецтво
		Образотворче мистецтво
		Математика
		Біологія
		Географія
		Фізика
		Хімія
		Технології
		Інформатика
		Фізичне виховання
		Професійна освіта (за профілем підготовки)
		Корекційна освіта
		Соціальна педагогіка
Практична психологія		
Валеологія		

За умови виконання вимог галузевих стандартів вищої педагогічної освіти підготовку педагогічних працівників у класичних університетах та інших вищих навчальних закладах можна також здійснювати за напрямками підготовки та спеціальностями, за якими передбачено присвоєння кваліфікації вчителя:

Шифр	Назва напрямку підготовки	Назва спеціальностей
0102	Фізичне виховання і спорт	Фізичне виховання; фізична реабілітація
0202	Мистецтво	Хореографія; образотворче та декоративно-прикладне мистецтво
0303	Історія	Історія
0305	Філологія	Українська мова та література; мова і література (із зазначенням мови)
0401	Психологія	Психологія
0601	Право	Правознавство
0701	Фізика	Фізика; астрономія
0702	Прикладна фізика	Біофізика
0703	Хімія	Хімія
0704	Біологія	Біологія; біохімія; біофізика; зоологія; ботаніка
0705	Географія	Географія
0708	Екологія	Екологія та охорона навколишнього середовища
0801	Математика	Математика
0802	Прикладна математика	Інформатика

З метою підготовки педагогічних працівників до викладання двох і більше навчальних предметів та здійснення ними інших навчально-виховних функцій передбачено поєднання педагогічних спеціальностей і педагогічних спеціалізацій, що входять до напрямку підготовки "Освіта".

Педагогічні спеціалізації запроваджуються для підготовки педагогічних працівників до викладання навчальних предметів варіативної компоненти навчального плану загальноосвітніх навчальних закладів, а також до проведення позашкільної і позакласної роботи з врахуванням професійних потреб замовника і задоволення особистісних освітніх інтересів студента.

Поєднуватися можуть лише споріднені за змістом спеціальності. Перелік поєднання спеціальностей і спеціалізацій та перелік профілів підготовки за спеціальністю "Професійна освіта" розробляються і затверджуються Міністерством освіти і науки України.

Освітні, освітньо-кваліфікаційні рівні та кваліфікації

Продовження додатку А 3

Передбачається, що підготовка педагогічних працівників з вищою освітою буде здійснюватися за освітніми рівнями "базова вища освіта" і "повна вища освіта" та освітньо-кваліфікаційними рівнями бакалавра і магістра.

Тривалість підготовки бакалавра з урахуванням особливостей спеціальностей – три-чотири роки, магістра – один-два роки.

При поєднанні двох складних за змістом спеціальностей тривалість підготовки магістра може бути збільшена Міністерством освіти і науки не більше ніж один рік.

Фахівцям освітньо-кваліфікаційного рівня бакалавра, підготовка яких здійснюється за поєднаними спеціальностями напряму підготовки "Освіта", присвоюється кваліфікація за першою спеціальністю.

Професіоналам освітньо-кваліфікаційного рівня магістра, підготовка яких здійснюється за поєднаними спеціальностями напряму підготовки "Освіта", присвоюється кваліфікація за першою і другою спеціальностями.

Підготовка педагогічних працівників за напрямом підготовки "Освіта" з присвоєнням випускникам відповідних педагогічних кваліфікацій може здійснюватися також у класичних університетах та інших вищих навчальних закладах.

Особи, підготовка яких здійснюється за освітньо-кваліфікаційним рівнем бакалавра або магістра в класичних університетах та інших вищих навчальних закладах III-IV рівнів акредитації зі спеціальностей, що передбачають присвоєння педагогічних кваліфікацій, можуть здобути їх за умови виконання вимог галузевого стандарту педагогічної освіти щодо психолого-педагогічної, методичної, інформаційно-технологічної та практичної підготовки.

Зміст педагогічної освіти

Зміст педагогічної освіти з відповідних спеціальностей для різних освітньо-кваліфікаційних рівнів визначається галузевими стандартами вищої педагогічної освіти та стандартом вищої освіти вищого навчального закладу і, враховуючи її особливості, передбачає фундаментальну, психолого-педагогічну, методичну, інформаційно-технологічну, практичну і соціально-гуманітарну підготовку педагогічних і науково-педагогічних працівників.

Зміст фундаментальної підготовки передбачає вивчення теоретичних основ спеціальності згідно з вимогами до рівня теоретичної підготовки педагогічного працівника відповідного профілю у класичних університетах і базується на новітніх досягненнях науки.

Зміст і обсяг фундаментальної підготовки з першої спеціальності напряму "Освіта" ("Українська мова і література", "Мова і література (із зазначенням мови)", "Історія", "Музичне мистецтво", "Образотворче мистецтво", "Математика", "Біологія", "Географія", "Фізика", "Хімія", "Інформатика", "Фізичне виховання", "Професійна освіта") має відповідати змісту й обсягу такої підготовки з відповідних спеціальностей інших напрямів підготовки, що забезпечує рівні академічні права осіб, які пройшли таку підготовку.

Фундаментальна підготовка з другої спеціальності визначається з урахуванням специфіки поєднання спеціальностей і має бути достатньою для здобуття кваліфікації вчителя.

З поєднаних спеціальностей фундаментальна підготовка здійснюється паралельно з обох спеціальностей і завершується з першої спеціальності на освітньо-кваліфікаційному рівні бакалавра, з другої – на етапі підготовки магістра.

З метою забезпечення системності у вивченні навчальних дисциплін, уникнення дублювання навчального матеріалу та зміцнення міжпредметних зв'язків фундаментальна підготовка здійснюється шляхом впровадження інтегрованих навчальних дисциплін.

При формуванні освітньо-професійних програм з поєднаних спеціальностей інтегровані навчальні дисципліни об'єднуються в модулі з кожної спеціальності.

Психолого-педагогічна підготовка передбачає вивчення, крім традиційних навчальних дисциплін (дидактика, теорія виховання, історія педагогіки, загальна психологія, педагогічна і вікова психологія), порівняльну педагогіку, основи педагогічної майстерності, соціальну психологію та інші навчальні дисципліни, які визначаються з урахуванням особливостей спеціальностей.

Методична підготовка передбачає вивчення методик викладання навчальних предметів та методик проведення позашкільної і позакласної роботи. Забезпечується також шляхом вивчення психолого-педагогічних дисциплін, проходження навчальних, виробничих (педагогічних) практик, а також шляхом методичної спрямованості викладання фундаментальних навчальних дисциплін.

Методична підготовка є наскрізною і здійснюється протягом усього періоду навчання з урахуванням особливостей спеціальностей, спеціалізацій, їх поєднання та двоциклової підготовки педагогічних працівників.

Інформаційно-технологічна підготовка передбачає вивчення основ інформатики, новітніх інформаційних технологій та методик їх застосування у навчальному процесі і здійснюється протягом усього періоду навчання.

Практична підготовка передбачає проходження неперервних навчальних та виробничих (педагогічних) практик, починаючи з третього семестру.

Виробнича (педагогічна) практика студентів на випускних курсах повинна проводитись, як правило, за місцем майбутнього працевлаштування випускників.

Форми, тривалість і терміни проведення практик визначаються для кожного освітньо-кваліфікаційного рівня галузевими стандартами вищої педагогічної освіти.

Зміст соціально-гуманітарної підготовки передбачає поглиблення та професіоналізацію мовної, філософської, політологічної, культурологічної,

соціологічної, правознавчої, економічної, фізкультурно-оздоровчої освіти та її професійно-педагогічне спрямування.

Перелік навчальних дисциплін та обсяг навчального часу на їх вивчення визначається галузевими стандартами вищої педагогічної освіти з урахуванням специфіки педагогічних спеціальностей. Передбачається збільшення обсягу навчального часу на вивчення мовних і культурологічних навчальних дисциплін та введення навчальних курсів "Філософія освіти", "Економічна освіта", "Соціологія освіти" тощо.

Соціально-гуманітарні навчальні дисципліни, що є фаховими з відповідної педагогічної спеціальності, вилучаються з цього переліку і вносяться до переліку навчальних дисциплін інших складових змісту підготовки педагогічних працівників.

Організація навчального процесу

Підвищення якості педагогічної освіти, забезпечення її мобільності, привабливості, конкурентоспроможності на ринку праці вимагає подальшого вдосконалення організації навчального процесу у вищих навчальних закладах на засадах гуманності, особистісно-орієнтованої педагогіки, розвитку і саморозвитку студентів та передбачає:

- впровадження кредитно-модульної системи навчання;
- використання інформаційно-комп'ютерних технологій та інтерактивних методів навчання і мультимедійних засобів;
- індивідуалізацію навчально-виховного процесу та посилення ролі самостійної роботи студентів;
- впровадження електронних засобів навчання (підручників, посібників, каталогів, словників тощо), комп'ютерних навчальних програм;
- технічну і технологічну модернізацію навчальних лабораторій та засобів навчання;
- використання сучасних систем контролю якості знань студентів та проведення моніторингу якості освіти.

Післядипломна педагогічна освіта

Післядипломна педагогічна освіта педагогічних і науково-педагогічних працівників здійснюється через перепідготовку, спеціалізацію, підвищення кваліфікації та стажування.

Підвищення кваліфікації педагогічних працівників як основна форма професійного вдосконалення здійснюється в інститутах післядипломної педагогічної освіти та на факультетах (інститутах) педагогічних і класичних університетів; перепідготовка і спеціалізація педагогічних працівників – в педагогічних і класичних університетах; стажування педагогічних працівників – в університетах, наукових установах Академії педагогічних наук та інститутах післядипломної педагогічної освіти.

Передбачається запровадити систему підвищення кваліфікації науково-педагогічних працівників педагогічних і класичних університетів, які здійснюють підготовку вчителів, на базі провідних університетів та наукових

установ Національної академії наук України та Академії педагогічних наук України.

У післядипломній педагогічній освіті впроваджуються багатоваріантні освітні програми і проекти з проблем педагогічної майстерності, інноваційних технологій та інтерактивних форм і методів навчання, досягнень в теорії і практиці психології, педагогіки, методики навчання і виховання, активно використовуються дистанційні форми навчання.

Формування контингенту студентів педагогічних спеціальностей та їх працевлаштування

Формування контингенту студентів педагогічних спеціальностей буде здійснюватися на основі таких засад:

- визначення об'єктивної прогнозованої потреби в педагогічних працівниках на рівні школи, району, області, держави;
- впровадження підготовки педагогічних працівників за державним замовленням на основі трьохсторонніх угод – "суб'єкт навчання – роботодавець – вищий навчальний заклад";
- збільшення до 50 відсотків цільового прийому сільської молоді на педагогічні спеціальності з урахуванням регіональних потреб;
- вдосконалення системи відбору молоді, схильної до педагогічної професії, розширення мережі закладів та урізноманітнення форм довузівської роботи.

З метою раціонального використання випускників педагогічних навчальних закладів та необхідності задоволення потреби певних регіонів у педагогічних кадрах їх підготовка повинна здійснюватися на основі цільових договорів, укладених органами управління освітою з вищими навчальними закладами.

Працевлаштування випускників педагогічних спеціальностей, які навчалися за державним замовленням, повинно здійснюватися за умовами, що визначені трьохсторонньою угодою про навчання студента та відповідно до законодавства.

ОРІЄНТОВНА СХЕМА ВІДЗИВУ ГРУПОВОГО КЕРІВНИКА

1. Прізвище, ім'я по-батькові студента.
2. Назва закладу (служби, установи, організації), в якому проходила практика.
3. Терміни проходження практики.
4. Мотивація студента – ставлення до практики, інтерес до виконуваних видів робіт, до проблем даного конкретного закладу.
5. Активність студента.
6. Індивідуальні та професійно значущі якості студента: комунікабельність, емпатія, доброзичливість, старанність, організаторські здібності.
7. Досягнення цілей практики і виконання програми практики.
8. Якість виконання завдань студентом.
9. Рівень сформованості професійних умінь і навичок.
10. Рівень професійної самосвідомості студента.
11. Практична допомога, надана студентом під час практики.
12. Оцінка за практику та її обґрунтування.
13. Зауваження, пропозиції, побажання щодо покращення організації та проведення практики.

ІНДИВІДУАЛЬНИЙ ПЛАН РОБОТИ

студента-практиканта _____

на час проходження виробничої соціально-педагогічної
практики

з _____ до _____ 200 ____ року в _____

м. Івано-Франківська

Керівники практики _____
_____

Продовження додатку В

Індивідуальний план роботи студент складає впродовж першого тижня на весь період практики (потижнево) за наступними розділами.

№ з/п	Основні напрями роботи	Зміст роботи				
		I тижд.	II тижд.	III тижд.	IV тижд.	V тижд.
1.	Ознайомлення з діяльністю школи					
2.	Ознайомлення з контингентом дітей					
3.	Діагностична робота					
4.	Соціально-профілактична робота					
5.	Корекційна робота					
6.	Соціально-координаційна робота					
7.	Навчально-виховна робота					
8.	Робота в ролі психолога					
9.	Робота з батьками чи опікунами					
10.	Методична та дослідницька робота					

ЩОДЕННИК СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ПРАКТИКИ

Важливу роль у соціально-педагогічній діяльності відіграє ведення документації, що є своєрідною пам'яткою, нагадуванням про клієнта, його проблеми, визначені завдання для їх розв'язання. Ретельно підібрана документація може слугувати аргументом і доказом того, що саме було зроблено за певні проміжки часу для вирішення питань, наскільки вдалося чи не вдалося просунути в цій справі, що ще необхідно виконати.

Документація фіксує й певні результати, зміни, які вносяться в плани дій, завдання обслуговування, а значить, відіграє роль звітнього документа.

Щоденник – основний документ, що відображає всі види, зміст і результати соціально-педагогічної діяльності студента за час практики. Він стимулює до організованої та продуманої роботи, її обліку й аналізу.

Студент-практикант повинен завжди мати щоденник зі собою, облікувати в ньому соціально-педагогічну діяльність, пред'являти на вимогу керівника й методистів практики, дирекції закладів. Титульна сторінка щоденника повинна мати наступну форму.

ЩОДЕННИК

виробничої соціально-педагогічної практики
студента-практиканта IV курсу

_____ інституту

_____ кафедри

_____ (П. І. П.)

Місце проходження практики _____
_____
_____

Керівник практики _____
Методист кафедри _____
Методист бази практики _____
Директор закладу _____

ЗВІТ

про соціально-педагогічну практику

студента IV курсу

у загальноосвітній школі _____
(школі-інтернаті)
(база практики)

м. Івано-Франківська з _____ до _____ 200 ____ року

При написанні звіту необхідно відзначити кількість занять, відвіданих у соціального педагога та інших практикантів, що нового, корисного для себе, побачив на заняттях, чого навчився. Кількість самостійно проведених занять, консультацій, зборів, діагностичних методик. Труднощі і недоліки в підготовці і проведенні вказаних видів роботи. Оцінка особистих умінь, набутих під час психологічної практики. Наскільки практикант справлявся з такими видами роботи, як складання конспекту заняття, підбір необхідної літератури, наочності, технічних засобів.

Індивідуальна робота з учнями та її результати. Практична допомога надана школі (виготовлення наочності, роздаткового матеріалу і інше).

Зміст і форми методичної допомоги, яку надавали груповий методист психолог, директор школи, вчителі-предметники, класні керівники. Чия допомога була особливо корисна, чим саме.

Особисті міркування щодо подальшого поліпшення організації соціально-педагогічної практики.

У висновках необхідно вказати позитивні моменти практики і її недоліки (конкретно).

Пропозиції щодо поліпшення організації та проведення психологічної практики.

Практикант звітує про виконану ним роботу під час захисту психологічної практики на підсумковій конференції з психологічної практики.

Психолого-педагогічна характеристика на учня Методичні рекомендації

Для одержання достовірної інформації студенти можуть використовувати такі методи дослідження, як:

- 1) Психолого-педагогічне спостереження;
- 2) бесіди з учнем, учителями, батьками, класним керівником, друзями;
- 3) вивчення шкільної документації;
- 4) вивчення продуктів діяльності (контрольні роботи, малюнки, твори тощо);
- 5) елементи природного експерименту;
- 6) анкети, тести;
- 7) експертні оцінки.

I. Загальні відомості

1. **Біографічні відомості.** Прізвище та ім'я учня (з етичних міркувань у психологічних дослідженнях додержуються конфіденційності, тому можна позначати ініціалами), вік, у якому класі навчається. Стан здоров'я та загальний фізичний розвиток.

2. **Умови життя в сім'ї** (її склад, соціальне та матеріальне становище, ідеали, цінності, професія та освітній рівень батьків, житлові умови. Вплив батьків на учня, ставлення до нього, становище в родині).

II. Взаємини з однокласниками та вчителями

1. Загальна характеристика класного колективу, місце учня в колективі, усвідомлення свого статусу (можна використовувати методикау "Соціометрія").

2. Характер взаємин з однокласниками: з ким дружні, чому; з яких причин і чому конфліктує? (Можна використовувати методикау К. Томаса для діагностики схильності до конфліктної поведінки).

3. Стан взаємин з хлопчиками, з дівчатками.

4. Особливості позитивної та негативної поведінки учня та форми їх прояву.

5. Ставлення учня до вживання психотропних речовин та визначення ступеня ризику щодо залучення його до цього.

III. Особливості характеру й темпераменту

1. Тип й особливості темпераменту (за методикою Г. Айзенка). Прояв темпераменту в поведінці: стриманість, спокій, рухливість, агресивність тощо.

2. Особливості характеру: цільний, суперечливий у ставленні до себе, самооцінка, вираженість вимогливості до себе та ін). Ставлення до батьків, членів родини, учителів, класного колективу, друзів, склад диферентної групи (референтометрія). Як виконує обов'язки в родині, школі? Підхід до праці, розуміння її необхідності; навчання та речей.

3. Характеристика акцентуації характеру (за опитувальником Шмішека).

IV. Особливості емоційно-вольової сфери

1. Рольові риси характеру: самостійність, цілеспрямованість, ініціативність, рішучість, витримка (наявність та вираженість).

2. Емоційні особливості характеру: зміст і спрямованість почуттів, переживань, стійкість емоцій, які емоції переважають, глибина переживань невдач та успіхів, схильність до стресів, культура емоцій (можна використовувати методику САН для виявлення переважаючих емоційних станів, що переважають; методики виявлення рівня емпатійності та ін.).

V. Навчальна діяльність

1. Мотиваційна сфера особистості: мотиви й інтереси, їх ієрархія, спрямованість, провідні інтереси.

2. Рівень розвитку здібностей особистості: виражені здібності, рівень, характер їх розвитку; властивості інтелекту особистості (глибина, самостійність суджень та інше); обсяг і глибина знань, умінь, навичок (методика "Прості аналогії").

3. Особливості уваги (за тестом Бурдона), характер розвитку мимовільного та довільного запам'ятовування – заучує механічно або осмислено, чи володіє раціональними прийомами запам'ятовування, яка його швидкість та міцність, легкість відтворення, індивідуальні особливості пам'яті (можна використовувати методики вивчення оперативної пам'яті "Заучування 10 слів" та ін.).

4. Уміння вчитися (дотримання режиму дня і здатність планувати використання часу, вміння самостійно працювати, контролювати себе та інше).

5. Розвиток мовлення, рівень культури мовленнєвої діяльності: словниковий запас, його якість, побудова речень, відповідність віковим нормам, наявність інвективної лексики, вираженість сленгу тощо.

VI. Ставлення до праці. Професійна орієнтація

1. Які види праці приваблюють (удома, у школі)?

2. Ставлення до домашньої праці, доручень у школі.

3. Наявність хобі і досягнення у ньому.

4. Професійні інтереси, здібності (Карта С. Клімова).

Спрямованість на майбутні професійні інтереси, їхня визначеність, адекватність мрій наявним здібностям.

VII. Спрямованість особистості

1. Домінуючі потреби, переважаючі мотиви діяльності, інтереси.

2. Система цінностей.

VIII. Загальні психолого-педагогічні висновки та рекомендації

Визначення головних психолого-педагогічних завдань, які стоять перед

Продовження додатку Ж 1

учителем у його роботі з учнем; на які сторони виховання слід звернути увагу; що враховувати при індивідуальному підході до учня; як проводити психолого-педагогічну профілактику та інше.

Психолого-педагогічна характеристика підписується класним керівником. Оцінюється викладачем кафедри педагогіки чи психології і захищається не пізніше ніж за три дні до закінчення психолого-педагогічної практики.

Додаток Ж 2

**Схема психолого-педагогічної характеристики
особистості учня**

1. Загальні дані про учня: прізвище, ім'я, вік, школа, клас, місце проживання; аналіз умов життя в сім'ї, освіта батьків, місце їх роботи і посада; матеріальні, житлово-побутові умови: особливості сімейного мікроклімату, сімейні традиції; причини сімейних конфліктів, якщо вони існують; характер взаємин між батьками, батьками та дітьми; як ставляться члени сім'ї до успішності та поведінки учня, до школи, вчителів, товаришів (друзів) дитини, контакт з класним керівником; спосіб життя дитини в сім'ї та системи виховання; режим дня, трудові обов'язки школяра вдома; які засоби, методи виховного впливу переважають (заохочення, переконання, вимога, вправлення, привчання тощо): хто з членів сім'ї і в якій мірі здійснює виховний вплив на дитину; вірність основній лінії сімейного виховання: хто в сім'ї є найбільшим авторитетом для учня.

2. Навчальна діяльність: ставлення школяра до навчання, ступінь його усвідомлення, які навчальні предмети більше любить та чому; улюблений навчальний предмет; основний мотив навчальної діяльності, успішність (які оцінки переважають, успішність з предметів шкільного навчання в минулому і в даний час, причини неуспішності (якщо вони є) і шляхи її усунення); розумовий розвиток школяра, оволодіння раціональними методами пізнання, чи знаходить самостійно раціональні методи розумової діяльності і навчальної роботи, відмовляючись від шаблону; чи переносить відомі йому методи пізнання з однієї ситуації на іншу; чи усвідомлює процес розумової діяльності; як в умовах школи здійснюється управління розумовим розвитком школяра в процесі організації його розумової діяльності; загальний рівень розумового розвитку, широта світогляду, міра начитаності; розвиток мови, вміння висловити свою думку в усній і письмовій формі, запас слів, образність та емоційність мови.

3. Особливості пізнавального процесу: особливості уваги, ступінь розвитку довільної уваги, її зосередженість, стійкість, здатність до розподілу, швидкість переключення; увага на різних уроках; усвідомлення сприйняття навчального матеріалу, швидкість усвідомлення, оволодіння перцептивними розумовими діями; особливості пам'яті, усвідомленого запам'ятовування, володіння мнемічними діями; яка швидкість і міцність запам'ятовування, а

Продовження додатку Ж 2

також легкість відтворення; індивідуальні особливості пам'яті, переважаючий вид пам'яті; розвиток мислення, розуміння в засвоєнні навчального матеріалу, вміння мислити і робити самостійні висновки, рівень володіння операціями аналізу, синтезу, порівняння, абстрагування і узагальнення, особливості уяви учня.

4. Трудова діяльність: ставлення до праці і мотиви трудової діяльності, повага чи нехтування працею; якому виду праці надає перевагу, що саме приваблює у праці: сам процес набуття певних умінь і навичок, кінцевий результат, оцінка результатів праці, зацікавленість в корисності своєї праці; трудова підготовка школяра в порівнянні з іншими учнями, наявність умінь і навичок, швидкість і легкість набуття нових трудових навичок; в яких видах суспільно-корисної роботи у школі бере участь; організованість, дисциплінованість, самостійність, наявність звички до довготривалих зусиль у праці; яким видам праці віддає перевагу; яку професію збирається обрати, мотиви вибору, стійкість професійних інтересів, яку професію рекомендують класний керівник і батьки.

5. Громадська діяльність та активність: які громадські доручення виконує і як ставиться до їх виконання, причини пасивності і недобросовісного виконання громадських доручень (якщо це має місце): де проявляє громадську активність (в класі, гуртку, секції, клубі тощо); інтерес до громадського життя країни (читання газет, прослуховування радіопередач, перегляд відповідних телепередач, обговорення суспільних подій з учителями та товаришами).

6. Спрямованість особистості учня і його інтереси: інтерес до питань світогляду, моралі, науки, техніки, мистецтва, спорту; наявність провідного інтересу; характер інтересів з точки зору їх глибини, широти, активності і стійкості; переконання, ідеали; чи є особливі здібності з будь-якого виду діяльності (до музики, малювання, техніки, спорту тощо) і в чому вони проявляються; в яких гуртках і спеціальних дитячих установах працює учень; особливості читацьких інтересів, їх широта і стійкість: рівень самовимог.

7. Особливості характеру: яскраво виражені позитивні і негативні риси характеру; ставлення до людей, навчання, праці, самого себе; прояв особливостей характеру учня в процесі спілкування з іншими людьми (товариськість, замкнутість, взаємодопомога, егоїзм, чуйність, зловтішність, відвертість, правдивість, брехливість, хитрість та інші); характерна для школяра оцінка своїх можливостей (впевненість, скромність, самовпевненість тощо); вимоги до себе та інших; вольові риси характеру (настирливість, самостійність, ініціативність у навчанні, праці, громадському житті, іграх, негативізм); моральні риси характеру (почуття обов'язку і відповідальності, чесність, щирість та інше); особливості темпераменту, його вираження в емоційній сфері, працездатність, спілкування.

8. Місце учня в системі внутрішньо-колективних відносин: розвиток учня, рівень вихованості, традиції та вимоги класного колективу,

Продовження додатку Ж 2

взаємостосунки в колективі; ставлення учня до однокласників: любить їх чи байдужий, не любить, дорожить їх думкою, з ким дружить і на чому тримається те чи інше ставлення, офіційне, неофіційне місце в класному колективі, задоволеність своїм статусом у колективі і яке місце хотів би займати; в якій групі учень проводить вільний час поза школою і сім'єю (з однокласниками, у компанії, спортивній секції, художньому гуртку тощо), яка з цих груп є референтною, яке місце займає в цих групах учень; ставлення до школи, чи цінує перебування в школі, що саме; стосунки з учителями і вихователями, чи є контакт, любить, поважає; ставлення вчителів і вихователів до учня.

9. Висновки: найважливіші позитивні сторони учня; причини відставання у навчанні, відхилення у поведінці; які засоби впливу були вжиті педагогічним колективом і студентом до цього учня, їх ефективність; яку систему заходів, на думку практиканта, слід розробити і реалізувати для виправлення становища; які індивідуально-типологічні особливості слід враховувати при цьому.

ОРІЄНТОВНА СХЕМА АНАЛІЗУ ОРГАНІЗАЦІЙНОЇ ФОРМИ

1. Загальні відомості:

Дата проведення _____.

Місце проведення _____.

Вік учасників _____.

Мета: _____.

2. Аналіз гігієнічних, матеріально-технічних та естетичних умов:

- готовність приміщення (чистота, освітленість, температура);
- естетичне оформлення (види наочності, відповідність оформлення змісту організаційної форми, доступність унаочнення віку учасників);
- технічне забезпечення (доцільність і якість аудіовізуальної апаратури).

3. Аналіз проведення організаційної форми:

- відповідність змісту форми її меті;
- різноманітність видів діяльності учасників у процесі проведення форми;
- рівень організованості учасників;
- активність учасників;
- використання прийомів заохочення та стимулювання;
- нові творчі знахідки організаційної форми, що спостерігалися.

4. Аналіз комунікативності ведучого:

- особливості спілкування з учасниками;
- оцінки суджень та їх об'єктивність;
- створення позитивного емоційного клімату в ході проведення організаційної форми.

5. Загальна оцінка організаційної форми:

- значення організаційної форми для особистісного становлення учасників;
- досягнення виховної мети організаційної форми;
- методичні помилки при проведенні організаційної форми;
- пропозиції стосовно вдосконалення змісту та проведення організаційної форми.

СХЕМА АНАЛІЗУ ВИХОВНОГО ЗАХОДУ

1. Проблема виховного заняття (заходу) і його педагогічне значення, мета.
2. Зміст. Структура заняття (заходу):
  - а) початок;
  - б) основна частина;
  - в) заключна частина.
3. Необхідність застосування даної форми виховної роботи та її відповідність віку дітей.
4. Поведінка учнів, їх зацікавленість.
5. Поведінка вихователя (студента).
6. Характеристика методів, ТЗН, наочності.
7. Організаційний аспект діяльності.
8. Загальна характеристика результативності впливу виховного заходу на учнів. Оптимальність розв'язання поставлених педагогічних завдань. Ступінь досягнення мети.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бартків О., Грицюк Л., Петрович В. Соціально-педагогічна практика в школі-інтернаті // Практична психологія та соціальна робота. – 2004. – № 1. – С. 58–67.
2. Безпалько О. В. Соціальна педагогіка в схемах і таблицях: Навчальний посібник. – К.: Логос, 2003. – 134 с.
3. Галагузова Ю., Сорвачева Г., Штинова Г. Социальная педагогика: Практика глазами преподавателей и студентов: Пособие для студ. – М.: ВЛАДОС, 2003. – 224 с.
4. Грицюк Б. А., Домбровський С. В. Студент – класний керівник, вихователь: Методичні рекомендації з практики. – Івано-Франківськ, 1994. – 17 с.
5. Гунда Г. В., Сагарда В. В. Практикум з основ загальної і соціальної педагогіки. – Ужгород, 1999. – 94 с.
6. День за днем: Педагогічний щоденник вихователя дитячого оздоровчого табору. – Яремча, 2006. – 30 с.
7. Зозуляк Р. В. Організація практики у системі фахової підготовки соціальних педагогів // Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова. Серія № 11: Соціологія. Соціальна робота. Соціальна педагогіка. Управління: Зб. наукових праць. – К.: НПУ імені М.П. Драгоманова, 2007. – Вип. 5 (Частина I). – С. 200–204.
8. Кара С. Організація керівництва педагогічною практикою – важлива умова формування професійної компетентності студентів // Рідна школа. – 2006. – № 2. – С. 11–13.
9. Ларіонова Н. Організація навчальних практик студентів I курсу спеціальностей “Соціальна педагогіка”, “Соціальна робота” // Соціальна робота і соціальна педагогіка. – 2005. – № 1. – С. 64–70.
10. Лемко Г. Зміст соціально-педагогічної практики у закладах інтернатного типу // Джерела. – 2008. – № 3–4. – С. 54–64.
11. Лемко Г. Організаційні засади виробничої практики студентів IV курсу спеціальності “Соціальна педагогіка” // Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова. Серія № 11: Соціологія. Соціальна робота. Соціальна педагогіка. Управління: Зб. наукових праць. – К.: НПУ імені М.П. Драгоманова, 2007. – Вип. 5 (Частина II). – С. 16–20.
12. Лемко Г. Фахова практична підготовка студентів спеціальності “Соціальна педагогіка” // Соціальний педагог. – 2008. – № 4 (квітень). – С. 33–35.
13. Навчальні та виробничі практики: Методичний посібник / Заг. ред. Є. А. Антонович. – Івано-Франківськ, 2003. – 56 с.
14. Найдиш Ж. Практики в університеті // Рідна школа. – 2006. – № 1. – С. 6–7.
15. Овчарова Р. В. Справочная книга социального педагога. – М.: Сфера, 2001. – 480 с.

16. Опачко М. В., Сагарда В. В. Педагогічна практика: Інструктивно-методичні матеріали. – Ужгород: УжНУ, 2003. – 48 с.
17. Організаційно-відпочинкова практика (методичні рекомендації для організаторів та студентів спеціальностей “Соціальна педагогіка” та “Соціальна робота”). – Тернопіль, 2000. – 88 с.
18. Основи практичної психології: Підручник / В. Панок, Т. Титаренко, Н. Чепелева та ін. – К.: Либідь, 2001. – 536 с.
19. Поліщук В. Місце неперервної практики у цілісній системі підготовки соціальних педагогів // Вісник Львівського університету. Серія педагогічна. Вип. 15. – 2001. – С. 116–124.
20. Положення про психологічну службу в загальноосвітній школі. – К.: Вища школа, 1989. – 15 с.
21. Попович Г. М. Практика – основа професійної підготовки спеціалістів соціальної роботи: Методична розробка. – Ужгород, 2001. – 40 с.
22. Практична підготовка студентів зі спеціальностей “Соціальна педагогіка” та “Соціальна робота” (методичні рекомендації для організаторів соціально-педагогічної практики). – Тернопіль, 2000. – 24 с.
23. Програми практик зі спеціальності “Соціальна педагогіка і практична психологія”: Методичний посібник / Керівник групи упорядників: Б. Ковбас. Упорядники: С. Недільський, Р. Зозуляк, Г. Лемко. – Івано-Франківськ, 2006. – 78 с.
24. Професія соціальний педагог / Упорядник: О. Плавник. – К.: Плавник, 2006. – 112 с.
25. Профессиональная деятельность молодого учителя (социально-педагогический аспект) / Под ред. С. Г. Вершловского, Л. С. Лесохиной. – М.: Педагогика, 1982. – 254 с.
26. Прутченков А. С. Социально-психологический тренинг в школе. – М.: ЕКСО-Пресс, 2001. – 640 с.
27. Рабочая книга практического психолога: Технология эффективной профессиональной деятельности. – М.: Красная площадь, 1996. – 400 с.
28. Радчук Г. К. Організація практики у системі професійної підготовки психологів // Практична психологія та соціальна робота. – 2006. – № 8. – С. 65–74.
29. Радчук Г. К. Організація практики у системі професійної підготовки психологів // Практична психологія та соціальна робота. – 2006. – № 9. – С. 14–29.
30. Ранняя профилактика девиантного поведения детей и подростков: Учебное пособие / Под ред. А. Б. Фоминой. – М.: Педагогическое общество России, 2003. – 128 с.
31. Романкова Л. М., Макарова Л. І. Програма і методичні рекомендації з організації та проведення виробничої практики студентів IV–V курсів філософського факультету спеціальності “Психологія”. – Івано-Франківськ, 2006. – 55 с.

32. Соціально-педагогічна практика: Методичні рекомендації для студентів I курсу спеціальностей “Соціальна педагогіка” і “Соціальна робота” / Упор.: В. А. Поліщук, Н. С. Матвійчук. – Тернопіль: ТДПУ, 2001. – 40 с.
33. Сося М. М. Програма літньої педагогічної практики студентів III курсів у дитячих оздоровчих закладах. – Івано-Франківськ, 2004. – 8 с.
34. Шептунко П. А., Воронина Г. А. Методика и технология работы социального педагога. – М.: Академия, 2001. – 208 с.
35. Федоришин Г. М. Соціальна дезадаптація підлітків як психологічна проблема // Збірник наукових праць. – Івано-Франківськ: Плай, 2003. – Вип. 8. – Ч. 1. – С. 108–116.
36. Федоришин Г. М., Гунда Г. М. Соціально-педагогічна діяльність студентів (Програма та методичні рекомендації з виробничої практики). – Івано-Франківськ, 2003. – 42 с.

ЗМІСТ

I. Концепція соціально-педагогічної практики студентів спеціальності “Соціальна педагогіка”	3
Структура і тривалість практики	3
Етапи практики	5
II. Програма соціально-педагогічної практики в закладах освіти	7
Мета, завдання і принципи виробничої практики	7
Об’єкти практики	8
Умови проходження практики	8
Зміст практики	8
Перелік звітних матеріалів	11
Питання для обговорення на підсумковій конференції	12
Оцінювання практики	12
III. Організаційно-методичні рекомендації по проведенню соціально-педагогічної практики	13
Організація практики	13
Вибір об’єктів практики	16
Обов’язки керівників практики	18
Підготовка студентів до практики	21
Права і обов’язки студентів-практикантів	23
Звітні документи по практиці	24
Підсумкова конференція	27
Атестація студентів-практикантів	29
IV. Додатки: інструктивно-методичні матеріали	32
Додаток А. Витяги з законодавств України з питань соціально-педагогічної практики	32
Додаток Б. Орієнтовна схема відзиву групового керівника	43
Додаток В. Індивідуальний план роботи	44
Додаток Д. Щоденник соціально-педагогічної практики	46
Додаток Е. Звіт про соціально-педагогічну практику	48
Додаток Ж. Психолого-педагогічна характеристика на учня	49
Додаток З. Орієнтовна схема аналізу організаційної форми	54
V. Список використаних джерел	56

ДЛЯ ПОДАТОК

Методичне видання

Лемко
Галина Іванівна

**ПРОГРАМА ВИРОБНИЧОЇ ПРАКТИКИ ДЛЯ СТУДЕНТІВ
ІV КУРСУ СПЕЦІАЛЬНОСТІ “СОЦІАЛЬНА ПЕДАГОГІКА”**

МЕТОДИЧНИЙ ПОСІБНИК

В авторській редакції

Здано в набір_____. Підписано до друку _____
Формат 60×84/16. Папір офсетний. Гарнітура «». Умовн. друк. арк. 3,8. Наклад 300 прим.